

Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Економічний факультет
Кафедра обліку і оподаткування

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
на тему:

«ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ»

Виконав: студент 4-го курсу,
групи ОО-42
спеціальності 071 Облік і оподаткування
Рильчук К.В.

Керівник: д. е. н., професор
Дмитришин Л.І.

Рецензент: д.е.н., професор
Шеленко Д.І.

Івано-Франківськ – 2021 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	
1.1. Сутність бухгалтерського обліку	6
1.2. Предмет та об'єкт бухгалтерського обліку	14
РОЗДІЛ 2. ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
2.1. Формування бухгалтерського балансу	20
2.2. Рахунки бухгалтерського обліку: структура, призначення і класифікація	29
2.3. Документування і облік господарських операцій	41
РОЗДІЛ 3. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
3.1. Загальна характеристика інформаційних моделей бухгалтерського обліку	51
3.2. Основні напрямки комп'ютеризації бухгалтерського обліку	56
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ	66
ДОДАТКИ	76

ВСТУП

Актуальність теми. Бухгалтерський облік є складовою частиною управлінської діяльності, що пов'язаний зі збором, обробкою і систематизацією інформації щодо господарських операцій підприємств чи організацій, складанням уніфікованої звітності, яка, в подальшому, і є власне джерелом комплексного системного аналізу, формування і прийняття управлінських рішень. Саме це й визначає особливу роль, важливість професійної діяльності, пов'язаної з обліковими процесами.

У сучасних реаліях багато підприємств, організацій виходять на міжнародний ринок, що обумовлює зміни до організації ведення обліку та складання звітності вже на основі міжнародних норм і стандартів. Ефективність прийомів і методів організації бухгалтерського обліку дозволяє своєчасно виявляти резерви, удосконалювати процеси виробництва, управління, що зрештою підвищує конкурентоспроможність підприємств, організацій.

Відмінною особливістю бухгалтерського обліку є залежність об'єктів обліку від наявної системи нормативно-правового регулювання, яка по суті постійно зазнає змін, адаптацією до міжнародних стандартів. Тому реформування бухгалтерського обліку пов'язано з переходом вітчизняної системи обліку і звітності до системи, що відповідає вимогам ринкової економіки і міжнародних обліковим стандартам.

Вищезазначене свідчить про те, що багато питань обліку і аналізу й надалі залишаються актуальними, тому тема даної роботи безперечно є актуальною.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є обґрунтування теоретичних та практичних засад, інструментарію облікового забезпечення в професійній діяльності у контексті підвищення ефективності функціонування суб'єктів господарювання всіх форм і рівнів.

У відповідності до сформульованої мети роботи були поставлені та розв'язані такі *задачі*:

- встановлено сутність бухгалтерського обліку;

- обґрунтовано предмет та об'єкт бухгалтерського обліку;
- проаналізовано основні аспекти формування бухгалтерського балансу;
- проаналізовано структуру, призначення і класифікацію рахунків бухгалтерського обліку;
- проаналізовано процеси документування і обліку господарських операцій;
- обґрунтовано використання інформаційних моделей бухгалтерського обліку;
- окреслено основні напрямки комп'ютеризації бухгалтерського обліку.

Об'єктом дослідження є процеси облікового забезпечення в професійній діяльності.

Предметом дослідження є методичні аспекти організації бухгалтерського обліку в рамках професійної діяльності.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною базою дослідження є фундаментальні положення з питань бухгалтерського обліку та діяльності суб'єктів господарювання, вітчизняні та зарубіжні дослідження з питань організації бухгалтерського обліку і аналізу фінансових результатів діяльності суб'єктів господарювання. Під час виконання дослідження застосовано наступні методи: узагальнення, аналітичні, системного аналізу, моделювання.

Інформаційною основою дослідження стали матеріали періодичних видань, інтернет-публікації, наукових конференцій, нормативно-правові документи.

Сутність результатів роботи полягає в обґрунтуванні теоретичних та практичних положень організації облікового забезпечення в професійній діяльності у контексті підвищення ефективності функціонування суб'єктів господарювання.

Обґрунтовано теоретичні аспекти організації системи бухгалтерського обліку, процесів складання фінансової звітності суб'єктів господарювання.

Проаналізовано основні аспекти формування бухгалтерського балансу, рахунків бухгалтерського обліку, організації процесів документування і обліку господарських операцій в рамках професійної діяльності бухгалтера.

Обґрунтовано можливості використання інформаційних моделей бухгалтерського обліку, а також окреслено основні напрямки комп'ютеризації бухгалтерського обліку, включаючи використання спеціалізованих програмних продуктів.

Практичне значення отриманих результатів полягають у тому, що основні положення роботи доведено до рівня рекомендацій, включаючи напрямки удосконалення організації бухгалтерського обліку.

Структура і обсяг роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 96 найменувань, 4 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Сутність бухгалтерського обліку

Суть категорії обліку є доволі об'ємною і багатоаспектною, насамперед, тому що він напряду пов'язаний з різними соціально-економічними процесами, зокрема, господарською діяльністю.

Обліковий процес включає проведення операцій спостереження, вимірювання, упорядкування та реєстрації різного роду інформації. Якщо така інформація стосується діяльності господарських об'єктів, то вживається поняття господарського обліку.

Тобто, господарський облік стосується функціонування різних суб'єктів господарювання, економіки країни чи регіону в цілому, у контексті спостереження, вимірювання, упорядкування та реєстрації господарських операцій, виробничих процесів (виготовлення, збут продукції, надання різних видів послуг тощо).

Змістове і функціональне наповнення облікової інформації призводять до того, що господарський облік можна розглядати як [48,56,74]:

- бухгалтерський облік;
- статистичний облік;
- оперативний облік.

Оперативний облік характерний тим, що він в певному сенсі є первісним, тобто проводиться на місцях реалізації господарських операцій (облік робочого часу, стану виконання планових завдань тощо), причому зазвичай такі господарські операції не можна відобразити іншими видами облікової інформації. У цьому зв'язку оперативний облік виконує функції поточного контролю і нагляду за господарськими операціями на певних етапах виробничої діяльності з цілями оперативного управління такими операціями безпосередньо в процесі їх реалізації.

Предметом статистичного обліку є глобальні соціально-економічні, природні процеси (наприклад, облік трудових ресурсів, природних ресурсів тощо). Інформаційними джерелами статистичного обліку є оперативний і бухгалтерський облік.

Бухгалтерський облік розглядається як процес накопичення, реєстрації, упорядкування, зберігання та трансформації інформації щодо господарської діяльності суб'єкта господарювання всім зацікавленим користувачам для подальшого прийняття управлінських рішень.

Бухгалтерський облік представляє дані щодо майнового стану підприємства, його власного капіталу, зобов'язань, проведених господарських операцій та фінансові результати діяльності. Характерним є те, що господарські операції в рамках бухгалтерських процесів облікують на основі первинних документів.

Кінцевими цілями процесів бухгалтерського обліку і звітності господарських суб'єктів є отримання і представлення зацікавленим користувачам (в рамках доступності) інформації щодо фінансового стану, результатів господарської діяльності, руху власних і залучених коштів, причому з характеристиками повноти, істинності та неупередженості такої інформації, що є передумовою для прийняття ефективних управлінських рішень.

Таким чином можна визначити основні завдання проведення бухгалтерського обліку [1]:

- 1) акумулювання, опрацювання та представлення вихідних даних щодо результатів господарської діяльності суб'єкта;
- 2) структуризація, групування та узагальнення даних задля формування зведеної інформації щодо результатів господарської діяльності суб'єкта;
- 3) надання своєчасної та адекватної інформації всім зацікавленим користувачам облікової інформації щодо результатів господарської діяльності суб'єкта, його фінансового, майнового стану, руху коштів, джерел їх формування;

4) наповнення інформаційної бази для реалізації основних управлінських функцій організації, планування, корегування, аналізу, прогнозування, мотивації і контролю господарської діяльності суб'єкта.

Бухгалтерський облік ділиться на два види: фінансовий і управлінський [2,3].

Фінансовий облік відповідає за представлення інформації щодо господарської діяльності суб'єкта відповідно до діючих нормативно-законодавчих, правових актів, що виражається у підготовці фінансової звітності установлених і затверджених форм.

Управлінський облік «залишається» на рівні суб'єкта господарювання, слугуючи відповідальним особам в процесах підготовки, прийняття і втілення управлінських рішень.

Зважаючи на особливу роль податкової політики, розглядається також податковий облік як частина бухгалтерського обліку. Цілями податкового обліку є забезпечення зацікавлених учасників процесу інформацією щодо процедури нарахування і сплати податкових платежів, а також формування і представлення податкової звітності.

Як вже частково відзначалося і вище, ключовим завданням бухгалтерського обліку є надання своєчасної та адекватної інформації всім зацікавленим користувачам облікової інформації щодо результатів господарської діяльності суб'єкта, його фінансового, майнового стану, руху коштів, джерел їх формування.

Щодо суб'єкта господарювання всіх зацікавлених користувачів умовно можна поділити на екзогенних і ендогенних (рис. 1.1 [2]).

До екзогенних користувачів відносяться [2]:

- власники (акціонери) суб'єктів господарювання;
- управлінські структури суб'єктів господарювання;
- працівники і службовці суб'єктів господарювання.

До ендегенних користувачів відносяться:

- ринкові партнери суб'єктів господарювання (інвестори, фінансові, кредитні установи, постачальники, споживачі, замовники тощо);
- державні та міжнародні органи (податкова служба; управління державної статистики; органи різних цільових фондів, комісій, комітетів);
- економічні аналітики;
- громадські структури та організації.

Корисність облікової інформації для всіх користувачів визначається її своєчасністю, істинністю, повнотою.

В Україні бухгалтерський облік регулюється Законом «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та відповідними Положеннями (стандартами) обліку, що в сукупності встановлюють

нормативно-правові аспекти організації та ведення обліку, формування та подання фінансової звітності.

Що стосується фінансового обліку, то тут також використовуються додаткові положення, інструкції, рекомендації, які визначають особливості обліку руху наявних коштів, основних засобів, оборотних засобів, податкових розрахунків, витрат, фінансових результатів господарської діяльності.

Міністерством фінансів затверджується План рахунків та Інструкція його використання для обліку активів, зобов'язань, коштів, господарських операцій всіх суб'єктів господарювання.

Далі зупинимося на принципах організації бухгалтерського обліку, які затверджуються практично в будь-якій країні. Зрозуміло, що ці принципи в кожній країні мають свої особливості, так як формуються на основі національної специфіки соціально-економічного розвитку, політичних аспектів розвитку країни, наявних форм господарювання, структури власності капіталу тощо. По суті принципи організації бухгалтерського обліку для кожної країни мають своє історичне коріння. Однак світова інтеграція, інтернаціоналізація економічних процесів обумовили необхідність уніфікації таких принципів, що виражається у прийнятті єдиних міжнародних норм і стандартів бухгалтерського обліку.

На принципах бухгалтерського обліку ґрунтуються всі моменти, пов'язані з реалізацією суб'єктами господарювання своїх визначених функцій у внутрішньому середовищі.

Згаданий вище Закон України «Про бухгалтерський облік» базується на наступних принципах [2,4]:

- незалежності (автономності),
- неперервності (нерозривності),
- уніфікованого грошового індикатора,
- фактичної собівартості,
- обережності (обачності),
- калькуляції доходів і витрат,

- періодичності (регулярності),
- повного представлення,
- послідовності,
- домінування суті над формою.

Зупинимося коротко на суті цих принципів.

Принцип незалежності (автономності) вказує на те, що суб'єкт господарювання здійснює облік свого майна і зобов'язань, готує форми фінансової звітності окремо від майна і зобов'язань його засновників (акціонерів). Кожний суб'єкт господарювання повинен керуватися цим принципом безвідносно до його організаційно-правової форми щодо всіх форм своєї діяльності.

Принцип неперервності (нерозривності) вказує на те, що суб'єкт господарювання відповідно до своїх установчих документів має на меті провадити свою діяльність на постійній основі. Наявні активи суб'єкта господарювання таким чином представляються в обліковій інформації за вартістю їх фактичного придбання, а не ринковою вартістю в окремі часові періоди. Доходи і витрати суб'єкта господарювання відображаються в обліковій інформації постійно (неперервно), що дозволяє в будь який момент отримати інформацію щодо результатів діяльності даного суб'єкта господарювання, підкріплюючи тим самим довіру до нього з боку акціонерів та потенційних інвесторів.

Принцип уніфікованого грошового індикатора в процесах обліку полягає у представленні господарських операцій через єдиний грошовий індикатор, що дозволяє співставляти, узагальнювати, групувати, узгоджувати та порівнювати показники за звітними періодами. Певні господарські операції відображаються в обліковій звітності числовими або умовно-числовими індикаторами, однак основним для обліку є грошовий індикатор, який дозволяє узагальнити господарські операції та процеси, які супроводжуються діяльністю суб'єктів господарювання.

Принцип фактичної собівартості означає представлення облікової

інформації, що стосується придбання сировини, матеріальних ресурсів, засобів праці, або виробництва виготовленої продукції за їх собівартістю, тобто за фактичними витратами. При цьому використовується грошовий індикатор залучених суб'єктом господарювання фінансових, матеріальних і людських ресурсів. Такий підхід дозволяє визначити ефективність господарських операцій через аналіз цін виробника на основі показника собівартості, дослідження динаміки цін на ринку. Принцип фактичної собівартості є важливим і дієвим для дослідження ринкової кон'юнктури, визначення ринкових цін, попиту, пропозиції тощо.

Принцип обережності (обачності) передбачає відображення інформації щодо витрат і доходів суб'єкта господарювання виключно на основі достовірної вихідної документації щодо його діяльності. Такий підхід до облікової політики повинен забезпечити оптимізацію витрат виробництва, звести до мінімуму наслідки можливих втрат у разі природних катаклізмів, аварійних ситуацій та впливу інших негативних чинників через формування страхових фондів. Принцип обачності передбачає відображення виключно реальних доходів за усіма напрямками.

Принцип калькуляції доходів і витрат стосується встановлення моментів здійснення витрат і надходження доходів. Відповідно до цього принципу витрати і доходи суб'єкта господарювання відображаються в тому періоді, коли вони були фактично нараховані. При цьому відображаються тільки витрати, які пов'язані з доходами у даному періоді. Доходи можуть визначаються після надходження коштів на рахунок (у цьому полягає суть альтернативного касового методу) банківський чи касовий, а витрати після проведення розрахунків.

Принцип періодичності (регулярності) вказує на можливість виокремлення окремих періодів звітності (місяць, квартал) для формування і представлення облікової інформації щодо господарської діяльності суб'єкта господарювання протягом цих періодів. Така періодичність облікових процесів є корисною з позицій контролю розрахунків із бюджетом протягом фінансового

року, виконання суб'єктами господарювання податкових зобов'язань. Періодичність також дозволяє отримувати оперативну інформацію щодо фінансового стану, реалізації функцій управління.

Принцип повного представлення вказує на те, що облікова звітність суб'єкта господарювання повинна містити всю інформацію щодо реальних і потенційних результатів господарських операцій. Саме тому облікова звітність поряд з основними формами фінансової звітності містить ще окремі примітки, які включають: облікову політику суб'єкта господарювання; інформацію, яка не відображена у стандартних звітах, але є обов'язковою відповідно до затверджених стандартів бухгалтерського обліку; інформацію, яка уточнює зміст окремих статей звітності, забезпечує їх тлумачення і розуміння у контексті доречності.

Принцип послідовності передбачає неухильне дотримання суб'єктом господарювання затвердженої облікової політики. Можливість зміни облікової політики обумовлюється виключно затвердженими положеннями (стандартами) обліку, також супроводжується детальним обґрунтуванням та представляється у фінансових звітах. Облікова політика включає методи визначення доходів, розрахунку амортизації, зносу малоцінних та швидкозношуваних предметів, формування резервів, визначення собівартості тощо.

Принцип домінування суті над формою означає, що господарські операції обліковуються у контексті представлення їх економічної сутності, а не юридичних аспектів, тобто бухгалтер показує насамперед, як так чи інша господарська операція змінює цінності суб'єкта господарювання, а не акцентує увагу на супровідні права і зобов'язання.

Розглянути вище принципи обліку в сукупності формують загальні правила його організації та ведення.

Показники діяльності суб'єктів господарювання повинні бути вимірними, оскільки тільки так їх в подальшому можна використовувати в управлінській діяльності.

Бухгалтерський облік також передбачає використання окремих

вимірників:

- натуральних;
- трудових;
- грошових.

Натуральні вимірники представляють інформацію про засоби чи процеси в їх натуральному еквіваленті, тобто кілограмах, метрах, гектарах, літрах тощо. Тут мова йде про облік матеріальних ресурсів, продукції, товарів тощо. При цьому також допускається і якісна характеристика окремих об'єктів.

За допомогою трудових вимірників (людино-дні, людино-години тощо) розраховують кількість витраченої праці у виробничому процесі. Також ці вимірники є основою розрахунку заробітної плати, продуктивності праці, нормативів виробітку.

Грошові вимірники вважаються універсальними індикаторами результатів господарської діяльності, матеріальних ресурсів, джерел їх формування.

Бухгалтерська звітність в Україні складається згідно законодавства в національній грошовій одиниці — гривні. На практиці використовуються різні види вимірників, однак переважаючим є грошовий, оскільки він дозволяє співставити різні показники, явища та процеси.

1.2. Предмет та об'єкт бухгалтерського обліку

Предмет бухгалтерського обліку визначається цілями і задачами, функціями, які ставить суб'єкт господарювання до процедури обліку.

Предметом бухгалтерського обліку є господарські операції, пов'язані з ними процеси, наявний капітал і джерела його наповнення [2,5].

Бухгалтерський облік забезпечує інформаційне представлення процесів руху капіталу суб'єкта господарювання, контроль його розподілу і використання. Однією із цілей підприємницької діяльності суб'єкта господарювання є примноження наявного капіталу, яке можливе за умови

ефективного його використання в господарських процесах. Ці процеси є багатограними та різнобічними, включають господарські, фінансові операції, пов'язані з виробництвом, витратами, залученням інвестиційних ресурсів тощо.

Суб'єкт господарювання може розпочати свою діяльність тільки за наявності початкового запасу фінансових ресурсів, як правило, у формі капіталу.

Капітал представляється як сукупність матеріальних, фінансових ресурсів, грошових коштів, а також витрат на оформлення правових документів на започаткування і провадження діяльності. При цьому капітал класифікують за джерелами формування і як такий, що перебуває в обігу (у вигляді наявного майна і взятих зобов'язань).

Облік капіталу має на меті забезпечення подальшого раціонального його використання на всіх етапах руху. Обліковується, насамперед, структура капіталу за джерелами його наповнення (рис. 1.2):

власний;

позичковий.

Власний капітал визначається чистими активами, тобто різницею між вартістю майна і величиною позичкового капіталу. Структура власного капіталу визначається організаційно-правовим статусом суб'єкта господарювання і включає: статутний капітал, пайовий капітал, додатково вкладений капітал, інший додатковий капітал, резервний капітал і нерозподілений прибуток.

Статутний капітал визначається організаційно-правовим статусом суб'єкта господарювання і представляє собою суму внесків акціонерів (власників), необхідну для провадження господарської діяльності.

Пайовий капітал визначається як сукупність грошових коштів, добровільно залучених від осіб (юридичних і фізичних) для провадження господарської діяльності суб'єкта.

Додатково вкладений капітал виражає так званий емісійний дохід — різницю між номінальною вартістю акцій і вартістю їх продажу.

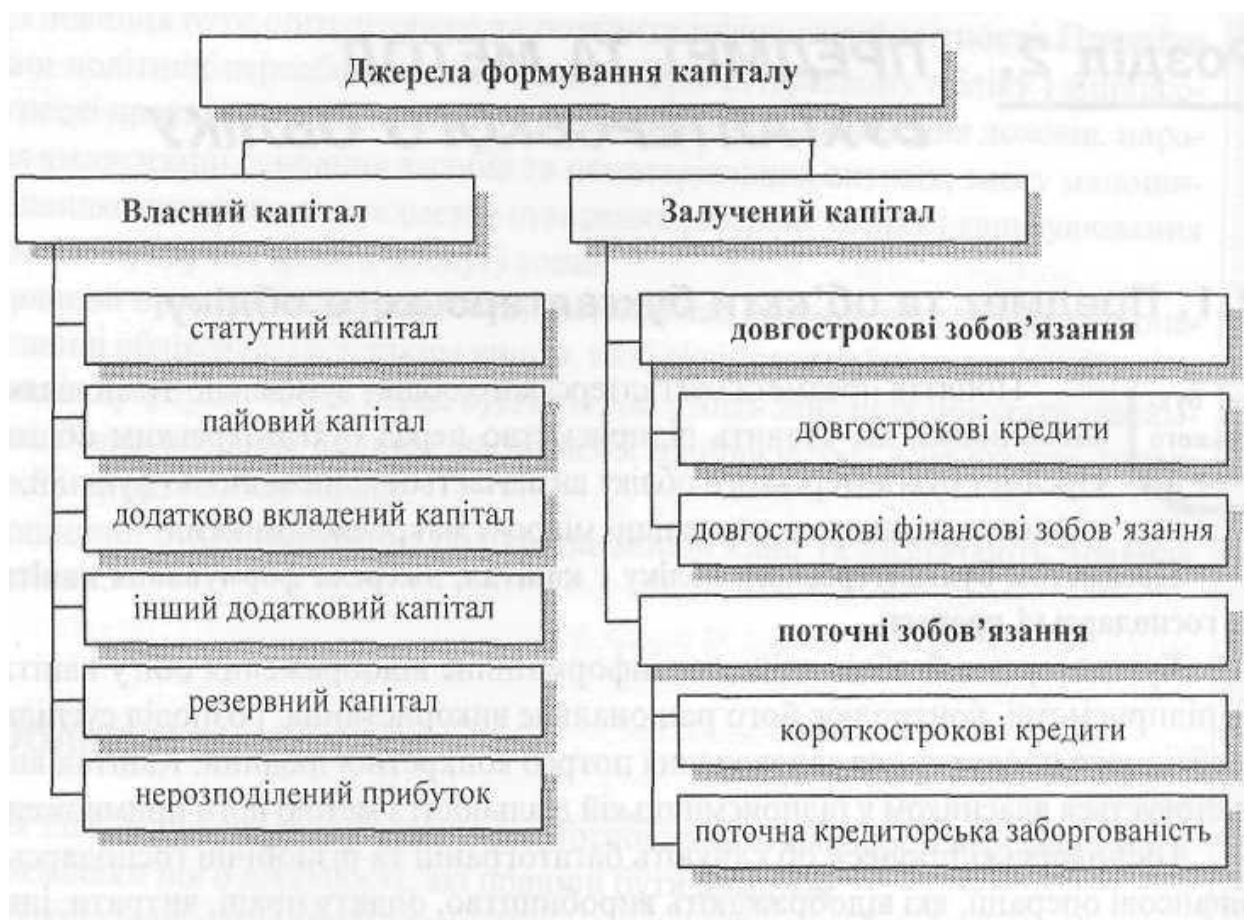

Рис. 1.2. Класифікація капіталу за джерелами формування [2]

Інший додатковий капітал включає вартість безоплатно залучених активів осіб (фізичних і юридичних), суму до оцінки необоротних активів тощо.

Резервний капітал виражає величину резерву, який формується суб'єктом господарювання відповідно до його статутних документів. Однак є умова, що ця величина резерву не може становити менше 25% статутного капіталу і повинна збільшуватись щонайменше на 5% чистого прибутку щорічно.

Нерозподілений прибуток формується як різниця між прибутком від результатів діяльності суб'єкта господарювання і використаним у звітному періоді прибутком, включно з податковими відрахуваннями на прибуток. Нерозподілений прибуток може розподілятися між статутним або резервним капіталом, або ж розподілятися у формі дивідендів.

Позичковий або залучений капітал є частиною вартості майна, придбаного через зобов'язання, які слід повернути банківським установам, кредиторам, постачальникам: грошовими коштами, матеріальними цінностями в еквівалентні вартості майна.

Позичковий капітал містить окремі частини.

Довгострокові кредити від банківських установ терміном більше одного року. Умови надання кредиту, терміни погашення визначаються законодавчо відповідно до внутрішньобанківських правил і прописуються, зрозуміло, в кредитних угодах.

Довгострокові фінансові зобов'язання стосуються придбання цінних паперів, орендних зобов'язань терміном більше одного року, а також поповнення статутного або пайового капіталу.

Банківські кредити до одного року вважаються короткостроковими і здебільшого використовуються на придбання виробничих запасів або товарів.

Поточна кредиторська заборгованість визначається вільними грошовими коштами суб'єкта господарювання, які можна використати до моменту завершення терміну погашення заборгованості (по заробітній платі, бюджетних платежах, податкових платежах, за придбані матеріальні цінності).

Капітал в обороті ділиться на основний і оборотний і включає майно і зобов'язання суб'єкта господарювання (рис. 1.3).

Основні засоби визначаються як активи суб'єкта господарювання, що використовуються ним для провадження господарської діяльності більше одного року і трансформують свою вартість новий продукт у формі зносу (амортизації).

Нематеріальні активи визначаються як довгострокові витрати, пов'язані з придбанням прав користування природними ресурсами, надрами, земельними ділянками, авторськими правами.

Довгострокові фінансові інвестиції визначаються як витрати, пов'язані з дольовою часткою в статутному капіталі інших суб'єктів. Ці витрати пов'язані з придбанням цінних паперів (акцій, облігацій) на довгострокових умовах, а

позиками під боргові зобов'язання іншим суб'єктам господарювання також на довгострокових умовах.

Рис. 1.3. Класифікація капіталу в обороті [6]

Довгострокова дебіторська заборгованість визначається як сума дебіторської заборгованості, яка не пов'язана з нормальним операційним циклом і буде погашена після року з дати балансу.

Оборотний капітал включає: запаси, які використовуються для провадження господарської діяльності суб'єкта господарювання; дебіторську заборгованість; грошові кошти суб'єкта господарювання, які повинні зберігатися на поточному банківському рахунку, а також грошові кошти, які повинні зберігатися в касі суб'єкта господарювання; поточних фінансових інвестицій.

Далі зупинимося на методах та методичних прийомах ведення

бухгалтерського обліку [2,7].

Метод ведення бухгалтерського обліку повинен гарантувати своєчасне, повне, достовірне та адекватне відображення усіх аспектів господарської діяльності суб'єкта господарювання. Ефективний метод ведення бухгалтерського обліку повинен забезпечувати двоїсте відображення господарських операцій і процесів, що обумовлено двоїстою їх основою: 1) за структурою і призначенням, 2) джерелами формування. Двоїстість методу дозволяє отримати інформацію про стан наявних засобів суб'єкта господарювання і джерел їх формування на даний момент, оцінити і проаналізувати результати господарської діяльності суб'єкта господарювання, проводити відповідний моніторинг.

Метод бухгалтерського обліку включає методичні прийоми, до яких відносяться [2,8]:

- документування;
- інвентаризація;
- калькуляція;
- подвійний запис;
- рахунки;
- оцінювання;
- баланс;
- бухгалтерська звітність.

Використання цих методичних прийомів обумовлене положеннями, роз'ясненнями, інструкціями, які розробляються і затверджуються відповідними уповноваженими органами.

Документування — це процедура представлення господарських операцій на паперових або технічних носіях інформації, реєстрація проведення господарських операцій, що надає бухгалтерським документам юридичний статус.

Інвентаризація — це спосіб опису товарно-матеріальних цінностей, оцінки залишків майна, перевірки наявних грошових коштів і зіставлення з

інформацією бухгалтерського обліку.

Рахунки представляються як спосіб групування, обліку і контролю за майном суб'єкта господарювання, джерелами його формування, господарськими операціями та їх результатами.

Подвійний запис — це спосіб представлення господарських операцій на рахунках, що обумовлює тотожність оборотів за дебетом і кредитом рахунків.

Оцінювання — це спосіб представлення господарських операцій у грошовому вираженні з метою їх уніфікації і співставлення в цілому по суб'єкту господарювання.

Калькуляція визначає спосіб розрахунку собівартості, що в свою чергу є основою для формування цінової політики суб'єкта господарювання.

В бухгалтерському балансі узагальнюється і групується інформація про активи суб'єкта господарювання за їх складом, структурою, розміщенням, джерелами формування.

Бухгалтерська звітність передбачає зведення показників чи індикаторів, які характеризують діяльність суб'єкта господарювання, стан його активів та зобов'язань.

Розглянуті вище методичні прийоми є взаємопов'язаними і взаємно доповнюваними, становлячи в сукупності сам метод бухгалтерського обліку.

РОЗДІЛ 2

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

2.1. Формування бухгалтерського балансу

Ефективність діяльності суб'єктів господарювання напряду залежить від раціональності використання їх економічних ресурсів. Для цього керівництву суб'єктів господарювання, особам, що приймають рішення, необхідно мати своєчасну, повну і адекватну інформацію про активи, їх стан і розміщення, джерела їх формування. А це вже функція бухгалтерського обліку, що реалізується у вигляді складання бухгалтерського балансу [8,9,41].

Бухгалтерський баланс представляє згруповану певним чином інформацію про фінансово-майновий стан суб'єкта господарювання, з відображенням його активів, зобов'язань та власного капіталу.

Бухгалтерський баланс має форму таблиці, одна з частин якої відображає склад і розміщення активів суб'єкта господарювання, а інша — капітал, забезпечення та зобов'язання суб'єкта господарювання (рис. 2.1).

Актив		Пасив	
Склад і розміщення активів суб'єкта господарювання	Сума	Капітал, забезпечення та зобов'язання суб'єкта господарювання	Сума

Рис. 2.1. Схема бухгалтерського балансу

Актив і пасив містить статті, які відображають параметри окремого виду майна або джерел його формування. Окремі статті балансу об'єднуються в розділи, так що актив має три розділи, а пасив містить п'ять розділів (див. рис. 2.2).

Актив	Сума	Пасив	Сума
Необоротні активи Оборотні активи Витрати майбутніх періодів		Власний капітал Забезпечення наступних витрат і платежів Довгострокові зобов'язання Поточні зобов'язання Доходи майбутніх періодів	
Баланс		Баланс	

Рис. 2.2. Будова бухгалтерського балансу

Перший розділ активу містить інформацію про необоротні активи суб'єкта господарювання (нематеріальні активи, незавершене будівництво, основні засоби, довгострокові фінансові інвестиції тощо).

Другий розділ активу містить інформацію про оборотні активи суб'єкта господарювання (виробничі запаси, готову продукцію, незавершене виробництво, грошові кошти, товари, дебіторську заборгованість, інвестиції).

Третій розділ активу містить інформацію щодо суми витрат майбутніх періодів, до яких відносять витрати, що припали на поточний або попередній звітний період, однак віднесені до наступних періодів (підготовчі виробничі витрати у сезонних секторах економіки, витрати на впровадження нового виробництва, авансові орендні платежі, страхові витрати, витрати на періодичні видання тощо).

Перший розділ пасиву містить інформацію про власний капітал суб'єкта господарювання. Підсумок власного капіталу визначається як різниця сум всіх статей і непокритих збитків, заборгованості власників за внесками до статутного капіталу і вилученого капіталу, тобто собівартості власних акцій або часток, вилучених в учасників).

Другий розділ пасиву містить інформацію про структуру забезпечень планованих витрат і платежів, нарахованих у даному періоді (оплата

планованих відпусток, гарантійні зобов'язання), обсяги яких можуть бути визначеними прогностичними розрахунками, а також інформацію про залишки коштів цільового призначення, бюджетних або ж отриманих з інших джерел фінансування.

Третій розділ пасиву містить інформацію про довгострокові зобов'язання суб'єкта господарювання, що включають довгострокові кредити банківських установ, фінансові зобов'язання, а також відстрочені податкові зобов'язання.

Четвертий розділ пасиву містить інформацію про поточні зобов'язання суб'єкта господарювання (короткострокові кредити банківських установ, векселі, кредиторську заборгованість тощо).

П'ятий розділ пасиву містить інформацію про суму доходів майбутніх періодів (авансові орендні платежі за користування основними засобами, інші необоротні активи).

Сума активу і пасиву бухгалтерського балансу повинні співпадати, це означатиме, що сума активів суб'єкта господарювання дорівнюватиме сумі його капіталу та зобов'язань. Така умова гарантує правильність складеного бухгалтерського балансу і є його характерною властивістю.

В активі і пасиві балансу у вартісному вираженні представлено фактично одне і те ж майно суб'єкта господарювання, однак згруповане за різними критеріями: складом (структурою) і розміщенням в активі; джерелами формування і цільовим призначенням в пасиві.

Саме тому суми активів і пасивів повинні бути рівними, інакше б загальна вартість майна суб'єкта господарювання не співпадала б з сумою джерел його формування.

Якщо в бухгалтерському балансі немає рівності сумарних активів і пасивів, то це означає, що при складанні балансу допущені помилки, що можуть стосуватися неточностей в облікових записах або мати іншу природу, можливо, суто технічну при складанні балансу.

Таким чином, баланс відображає стан активів суб'єкта господарювання і його капіталу, зобов'язань на певну дату. Однак зрозуміло, що в динаміці

відбувається постійний рух активів, змінюється їх структура, розміщення, зрештою також змінюється капітал, зобов'язання тощо.

Зміна капіталу суб'єкта господарювання в ту чи іншу сторону спричинює зміни статей балансу, що супроводжується появою або зникненням залишків за окремими статтями балансу.

Тобто спостерігається зміна бухгалтерського балансу, причому так, що можна прослідкувати певні варіанти таких змін.

1. Окрема операція спричинює зміни щонайменше двох статей балансу.

Це пояснюється тим, що в процесі руху капіталу можливі зміни у структурі капіталу в обороті суб'єкта господарювання, або за джерелами формування. Хоча не виключається можливість одночасних змін і в обороті, і у джерелах формування.

2. Характер впливу господарських операцій на склад активів і їх джерела можна класифікувати за типами.

Перший тип характеризується тим, що одна стаття активу збільшується на певну величину, а друга стаття активу зменшується на цю ж саму величину, так що загальна сума балансу залишається без змін (рис. 2.3).

Актив	Пасив
Збільшення статті активу (+) Зменшення статті активу (-)	Пасив залишається без змін
Підсумок балансу не змінюється	

Рис. 2.3. Зміни бухгалтерського балансу, спричинені господарськими операціями першого типу

Розглянемо приклад конкретного бухгалтерського балансу (табл. 2.1.).

Припустимо, що внаслідок господарської операції залишок незавершеного виробництва зріс на суму 15000 грн., і тоді сума за відповідною

статтею буде становити 39000 грн. При цьому зменшаться виробничі запаси і сума за статтею активу «Виробничі запаси» складе 135000 грн.

Таблиця 2.1

Баланс (вихідний), тис. грн.

Актив	Сума	Пасив	Сума
Основні засоби	690	Статутний капітал	800
Виробничі запаси	150	Нерозподілений прибуток	50
Незавершене виробництво	24	Короткотермінові кредити банків	60
Грошові кошти та їх еквіваленти в національній валюті	86	Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	40
Баланс	950	Баланс	950

Таким чином, маємо виключно переміщення між статтями балансу і його сума залишається незмінною, хоча сам баланс видозмінився (табл. 2.2.):

Таблиця 2.2

Баланс (після здійснення першої операції), тис. грн.

Актив	Сума	Пасив	Сума
Основні засоби	690	Статутний капітал	800
Виробничі запаси	135	Нерозподілений прибуток	50
Незавершене виробництво	39	Короткотермінові кредити банків	60
Грошові кошти та їх еквіваленти в національній валюті	86	Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	40
Баланс	950	Баланс	950

До господарських операцій першого типу можна віднести:
 відпуск матеріалів на виробничі потреби;
 перерахунок коштів в касу;

надходження у касу або на рахунок суб'єкта господарювання заборгованості від дебіторів;

видача підзвітним особам грошових коштів.

Другий тип господарських операцій характеризується тим, що змінюються дві статті пасиву балансу, причому одна з них збільшується на певну величину, а друга при цьому зменшується на цю ж саму величину. Таким чином, загальна сума балансу також залишається незмінною (рис. 2.4).

Актив	Пасив
Актив залишається без змін	Збільшення статті пасиву (+) Зменшення статті пасиву (-)
Підсумок балансу не змінюється	

Рис. 2.4. Зміни бухгалтерського балансу, спричинені господарськими операціями другого типу

Наприклад, здійснено операції зі збільшення статутного капіталу суб'єкта господарювання на 3000 грн. за рахунок отриманого прибутку. При цьому маємо зміни у статтях пасиву, але загальна сума балансу не змінилася. Сам баланс набуде нового вигляду (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Баланс (після здійснення другої операції), тис. грн.

Актив	Сума	Пасив	Сума
Основні засоби	690	Статутний капітал	830
Виробничі запаси	135	Нерозподілений прибуток	20
Незавершене виробництво	39	Короткотермінові кредити банків	60
Грошові кошти та їх еквіваленти в національній валюті	86	Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	40
Баланс	950	Баланс	950

До господарських операцій другого типу можна віднести:

поповнення за рахунок отриманого прибутку статутного або резервного капіталу;

погашення заборгованості за рахунок кредитних ресурсів банківських установ;

утримання податку із заробітної плати, який повинен бути перерахованим до бюджету.

Третій тип господарських операцій характеризується тим, що на статтях активу і пасиву збільшуються залишки на одну і ту ж величину. При цьому загальна сума балансу збільшується, але окремо суми активу і пасиву співпадають (рис. 2.5).

Актив	Пасив
Збільшення статей активу (+)	Збільшення статей пасиву (+)
Підсумок балансу збільшується (+)	

Рис. 2.5. Зміни бухгалтерського балансу, спричинені господарськими операціями третього типу

Припустимо, що внаслідок господарської операції запаси на складі суб'єкта господарювання збільшилися на 50000 грн. Тоді залишок за відповідною статтею балансу складе 185 000 грн., а залишок за статтею «Кредиторська заборгованість» буде 90 000 грн. Таким чином, маємо зміни активу і пасиву, а також збільшення загальної суми балансу (табл. 2.4).

До господарських операцій третього типу можна віднести:

зарахування на рахунок суб'єкта господарювання позики банківської установи;

оприбуткування запасів, товарів і відображення відповідної кредиторської заборгованості;

нарахування заробітної плати, що супроводжується зростанням виробничих витрат.

Баланс (після здійснення третьої операції), тис. грн.

Актив	Сума	Пасив	Сум
Основні засоби	690	Статутний капітал	830
Виробничі запаси	185	Нерозподілений прибуток	20
Незавершене виробництво	39	Короткотермінові кредити банків	60
Грошові кошти та їх еквіваленти в національній валюті	86	Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	90
Баланс	1000	Баланс	1000

Четвертий тип господарських операцій характеризується тим, що вибуття активів суб'єкта господарювання спричинює зменшення залишків статей активу і пасиву на однакову величину. Загальна сума балансу зменшується, але суми активу і пасиву зрозуміло однакові (рис. 2.6).

Актив	Пасив
Зменшення статей активу (-)	Зменшення статей пасиву (-)
Підсумок балансу зменшується (-)	

Рис. 2.6. Зміни бухгалтерського балансу, спричинені господарськими операціями четвертого типу

Припустимо, що внаслідок господарської операції відбулося зменшення грошових коштів на 60000 грн., тоді залишок за відповідною статтею складе 26000 грн., а за статтею «Короткотермінові кредити банків» буде нульовим. Загальна сума балансу зменшиться до 940000 грн. (табл. 2.5).

До господарських операцій четвертого типу можна віднести:

погашення банківських кредитів;

погашення заборгованості перед постачальниками, підрядниками;

відрахування до бюджету.

Таблиця 2.5

Баланс (після здійснення четвертої операції), тис. грн.

Актив	Сума	Пасив	Сума
Основні засоби	690	Статутний капітал	830
Виробничі запаси	185	Нерозподілений прибуток	20
Незавершене виробництво	39	Короткострокові кредити банків	-
Грошові кошти та їх еквіваленти в національній валюті	26	Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	90
Баланс	940	Баланс	940

Отже, зміни в бухгалтерському балансі, спричинені господарськими операціями, можуть стосуватися як активу, так і пасиву, причому і в сторону зменшення, і в сторону збільшення. За будь якого варіанту суми активу і пасиву балансу співпадають.

Застосування балансового методу дозволяє забезпечувати постійний контроль за використанням засобів суб'єкта господарювання.

2.2. Рахунки бухгалтерського обліку: структура, призначення і класифікація

Бухгалтерські рахунки належать до методів обліку і передбачають фіксування змін у стані майна суб'єкта господарювання, джерелах його формування, які є неминучими в процесі неперервної діяльності суб'єкта господарювання [2,11,12].

Бухгалтерський рахунок також є способом фіксування змін, пов'язаних з рухом капіталу в обороті суб'єкта господарювання, джерелах його формування, обліку господарських процесів.

Бухгалтерський рахунок представляється двома колонками, ліва з яких називається дебет, а права — кредит. Відповідно записи в лівій колонці дебетують рахунок, а записи у правій колонці — кредитують.

Залишок активів або капіталу на бухгалтерському рахунку називається початковим сальдо. Сума записів без початкового сальдо є оборотом.

Нумерація (кодування) бухгалтерських рахунків визначається Планом рахунків.

Рахунки обліку здійснюють групування і облік однорідних операцій. Рахунки бувають активні, пасивні та активно-пасивні, що залежить від відображення сальдо рахунку в балансі. Активні рахунки відповідають за облік активів суб'єкта господарювання, пасивні — за облік капіталу, зобов'язань, а активно-пасивні — за облік розрахунків [31,55,73].

Активні рахунки характеризують активи суб'єкта господарювання за їх структурою і розміщенням (рис. 2.7). Сальдо активних рахунків записують в активі балансу. Господарські операції, які спричиняють збільшення активного рахунку, записують у дебеті, а господарські операції, які спричиняють зменшення активного рахунку записують у кредиті. Кінцеве сальдо активного рахунку розраховується як сума початкового сальдо і дебетових оборотів за вирахуванням кредитових оборотів.

Дт	№ і назва рахунку	Кт
С-до початкове		
поточні зміни		
збільшення		зменшення
Оборот.....		Оборот.....
С-до кінцеве		

Рис. 2.7. Структура активного рахунку

Пасивні рахунки відображають капітал, забезпечення та зобов'язання (рис. 2.8). Залишки по пасивних рахунках представляють у пасиві балансу. Господарські операції, які спричиняють збільшення пасивного рахунку,

записують у кредиті, а господарські операції, які спричиняють зменшення пасивного рахунку записують у дебеті. Кінцеве сальдо пасивного рахунку розраховується подібно до кінцевого сальдо активного рахунку як сума початкового сальдо і дебетових оборотів за вирахуванням кредитових оборотів.

Дт	№ і назва рахунку	Кт
		С-до початкове
	поточні зміни	
	зменшення	збільшення
	Оборот.....	Оборот.....
		С-до кінцеве

Рис. 2.8. Структура пасивного рахунку

Активно-пасивні рахунки відзначаються тим, що сальдо на цих рахунках може бути як в дебеті, так і в кредиті (рис. 2.9). Причому, якщо на такому рахунку сальдо в дебеті, то він повинен бути в активі балансу, а якщо на такому рахунку сальдо в кредиті, то він повинен бути в пасиві балансу. Як правило, такі рахунки відображають розрахунки.

Дт	№ і назва рахунку	Кт
С-до початкове		С-до початкове
	поточні зміни	
збільшення		зменшення
зменшення		збільшення
Оборот.....		Оборот.....
С-до кінцеве		С-до кінцеве

Рис. 2.9. Структура активно-пасивного рахунку

Форми активних і пасивних рахунків є подібними, мають дебетову і кредитову частини, а також однакові показники:

початкове сальдо;

записи господарських операцій, що відповідають даним бухгалтерських документів;

обороти за дебетом і кредитом;

кінцеве сальдо.

Відмінність активних і пасивних рахунків криється у їх економічній суті та структурі. Активний рахунок обліковує майно, а пасивний рахунок обліковує джерела майна. Схема цих рахунків дозволяє побачити, що призначення дебету і кредиту різне.

Сальдо активних рахунків постійно дебетове, оскільки ці рахунки обліковують рух матеріальних цінностей суб'єкта господарювання і витратити можна тільки наявні цінності.

Сальдо пасивних рахунків постійно кредитове, оскільки ці рахунки обліковують рух капіталу за джерелами його формування або зобов'язань суб'єкта господарювання і немає сенсу погашати неіснуючі у суб'єкта господарювання зобов'язання.

Сальдо активно-пасивних рахунків відображається у розгорнутому вигляді (окремими сумами за дебетом і кредитом). Кінцеве сальдо активно-пасивного рахунку може бути розраховане тільки виходячи зі суті господарських операцій, а для цього необхідно розглядати активний і пасивний рахунки окремо.

Будь яка господарська операція має вплив на обидві статті балансу, у зв'язку з чим виникає необхідність оцінити її вплив на кожну зі статей окремо безвідносно до чого вони відносяться (активів, капіталу, зобов'язань).

Для цього використовується подвійний запис, суть якого в тому, що господарська операція представляється на двох рахунках, за дебетом одного рахунку і кредитом другого на однакову величину [2, 5].

Таким чином, подвійний запис дає подвійне представлення засобів на рахунках, пов'язаних з відповідними господарськими операціями.

Запис суми одночасно на двох рахунках (за дебетом і кредитом) є кореспонденцією рахунків (бухгалтерським проведенням), а відповідні рахунки називаються кореспондуючими рахунками.

Кореспонденція рахунків є формою представлення взаємозв'язку між декількома рахунками, які виникають внаслідок господарських операцій, представлених подвійним записом. Кількість кореспондуючих рахунків є критерієм поділу бухгалтерських проведення на прості та складні.

При простому бухгалтерському проведенні сума операції записується в дебет або кредит тільки одного рахунку.

Переваги подвійного запису в тому, що він здатний забезпечити функцію контролю за рухом майна і джерел його формування, дозволяє з'ясувати правомірність здійснення господарських операцій, в тому числі через представлення їх в балансі. Також через подвійний можна знайти помилки в облікових записах виходячи з того, що обороти за дебетом і за кредитом всіх рахунків повинні співпадати. Якщо ця умова не виконується, то це свідчить про наявність помилок, які слід виправити.

Деталізація облікової інформації передбачає використання синтетичних і аналітичних бухгалтерських рахунків.

На синтетичних бухгалтерських рахунках облік діяльності суб'єкта господарювання (включаючи структуру і рух майна, коштів, джерел формування) ведеться узагальнено, тобто у грошовому вираженні.

Облік, пов'язаний з синтетичними рахунками, називається синтетичним. Дані такого виду обліку використовують при складанні бухгалтерського балансу, а також фінансової звітності різних форм. До синтетичних відносять рахунки Виробничі запаси, Основні засоби та ін.

Аналітичні бухгалтерські рахунки поряд з грошовим вираженням, мають натуральні і трудові вимірники. Облік, пов'язаний з аналітичними рахунками, називається аналітичним.

Синтетичні та аналітичні рахунки пов'язані між собою [10]:

сальдо рахунків синтетичного і аналітичного обліку розміщується в одній частині рахунку;

синтетичний і аналітичний рахунки дебетують (кредитують) синхронно;

на рахунках синтетичного обліку господарську операцію відображають загальною сумою, а на аналітичних рахунках – частинними сумами;

суми залишків і оборотів по всіх аналітичних рахунках і відповідному синтетичному рахунку ідентичні.

Показники аналітичного обліку можуть використовуватися калькуляцій виготовлення продукції, а їх точність може перевірятися за допомогою процедури інвентаризації.

Поряд з синтетичними і аналітичними бухгалтерськими рахунками розглядають субрахунки, які дають можливості формування груп всередині синтетичного рахунку.

За ієрархією порядку спочатку йдуть синтетичні рахунки, далі, субрахунки, а вже після них — аналітичні рахунки. Субрахунки є проміжними між аналітичними і синтетичними рахунками і визначають процедуру групування аналітичних рахунків. Агреговані характеристики об'єктів обліку відображаються на синтетичних рахунках, а більш детальна інформація вже представляється на аналітичних рахунках.

Відзначимо, що кожен суб'єкт господарювання може самостійно вирішувати доцільність ведення аналітичного обліку, а також відкриття рахунків нижчих порядків.

Для перевірки (порівняння) залишків і оборотів за рахунками синтетичного обліку складається оборотна відомість, яка включає початкові і кінцеві залишки за рахунками, обороти за дебетом і кредитом (додаток А).

Ця оборотна відомість є джерелом формування головної книги, а також складання фінансової звітності.

Оборотні відомості формують також і для аналітичних рахунків. В таких відомостях відображають інформацію про залишки і обороти за рахунками

аналітичного обліку, що відносяться до даного синтетичного рахунку. Форми оборотних відомостей визначаються використовуваними в аналітичних рахунках грошовими або натуральними вимірниками, а також типом рахунків (активні або пасивні).

Наприклад, аналітичні оборотні відомості до рахунку Виробничі запаси включають записи кількості і вартості цінностей (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Приклад оборотної відомості за рахунками аналітичного обліку

Назва аналітичного рахунка	Од. вим.	Ціна, грн.	Сальдо на початок місяця		Обороти за місяць				Залишок на кінець місяця	
					надійшло		вибуло			
			Кількість	Сума, грн.	Кількість	Сума, грн.	Кількість	Сума, грн.	Кількість	Сума, грн.
кутник алюм. (2011)	т	1000	20	20000	2	2000	7	7000	15	15000
пінопласт (2012)	м ²	100	100	10000	11	1100	6	600	105	10500
Разом по рахунку (201)	х	х	х	30000	х	3100	х	7600	х	25500

Узгодженість даних оборотної відомості з рахунками бухгалтерського обліку відображено на рис. 2.10.

Дт	201	Кт	Дт	2011	Кт	Дт	2012	Кт
С-до	30000		С-до	20000		С-до	10000	
	2000	7000		2000	6400			600
	1100	600			600		1100	
	3100	7600		2000	7000		1100	600
С-до	25500		С-до	15000		С-до	10500	

Рис. 2.10. Взаємозв'язок даних оборотної відомості з рахунками бухгалтерського обліку

При веденні обліку можливе використання одночасно оборотної відомості та шахового балансу, або шахової відомості, яка забезпечує контроль коректності кореспонденції рахунків. Шахова відомість за формою подібна до шахової дошки: горизонтально представляються рахунки, які дебетуються, вертикально представляються рахунки, які кредитуються. На перетині рахунків записується сума операції, причому якщо на рахунку є декілька сум з однаковою кореспонденцією, то у шаховій відомості відображають тільки одну загальну суму (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Шахова відомість

Кт \ Дт	20	22	23	30	91	92	93	Разом по кредиту
13			600					600
23	500							500
28								–
30								–
31				456				456
40								–
63	700							700
68					1200			1200
Разом за дебетом	1200	–	600	456	1200	–	–	3456

Шахова відомість дозволяє розділити обороти, які повторюються. Однак за умови значної кількості операцій шахова відомість є доволі об'ємною і незручною для сприйняття, тому по суті її витісняють комп'ютерні інформаційні системи бухгалтерського обліку.

Зв'язок між бухгалтерськими рахунками і бухгалтерським балансом виражається в наступному:

кожній статті балансу, що виражає групу активів або джерел їх формування, відповідають окремі рахунки;

рахунки є активні і пасивні, подібно як статті балансу;

початкові залишки активів і джерел їх формування записують на бухгалтерських рахунках подібно як в балансі.

В бухгалтерському обліку здійснюється класифікація рахунків, тобто їх агрегування за визначеними критеріями (ознаками):

економічною суттю;

призначенням і структурою.

Класифікація за економічною суттю ділить бухгалтерські рахунки на групи [11]:

активів (оборотних і необоротних);

власного капіталу (джерела формування активів суб'єкта господарювання);

забезпечень та зобов'язань (рахунки обліку забезпечень майбутніх витрат і платежів, довгострокових і поточних зобов'язань суб'єкта господарювання, доходів майбутніх періодів);

доходів та фінансових результатів;

витрат.

Рахунки групи активів і витрат є активними, групи власного капіталу і доходів та фінансових результатів – пасивними, а групи забезпечень та зобов'язань – активно-пасивними.

Класифікація за призначенням і структурою ділить бухгалтерські рахунки на групи [2,11]:

1) відносно балансу (рис. 2.11):

балансові (постійні і тимчасові);

позабалансові (відображають майно та боргові зобов'язання, які не належать суб'єкту господарювання);

2) за призначенням:

основні (інвентарні, грошові, розрахункові);

регулюючі (визначають суму, на які необхідно скорегувати залишок за основним рахунком);

операційні (розподільчі, калькуляційні);

фінансово-результатні (операційно-результатні, фінансово-результатні);

транзитні

3) за глибиною деталізації інформації:

синтетичні;

аналітичні.

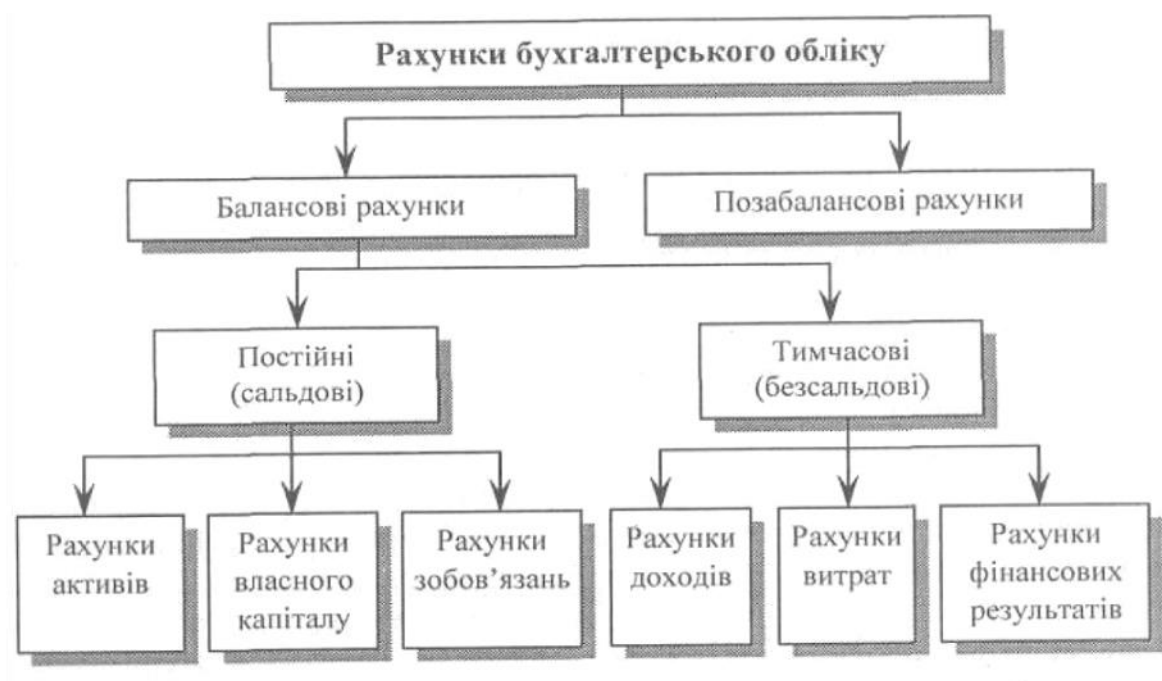

Рис. 2.11. Класифікація рахунків обліку відносно бухгалтерського балансу

Інформація з балансових рахунків використовується безпосередньо для складання бухгалтерського балансу. Тимчасові рахунки використовують протягом фінансового року, наприкінці якого їх закривають, а сальдо переводять на інші постійні рахунки. Інформація про ці рахунки Дані з враховується при формуванні звіту про фінансові результати суб'єкта господарювання.

Одлік на позабалансових рахунках не передбачає застосування подвійного запису, хоча в міжнародній практиці обліку передбачено застосування подвійного запису до таких рахунків.

При поділі рахунків на балансові та позабалансові використовують наступні критерії:

ймовірність того, що суб'єкт господарювання набуде або ж втратить певну економічну вигоду;

можливість точної оцінки вартості певного виду капіталу.

Структура рахунків визначається їх змістом і значеннями дебетових (є активними) або кредитових (є пасивними) записів, відношенням до балансу. Різні рахунки мають різну будову.

Серед основних рахунків розрізняють:

інвентарні (обліковують рух матеріальних цінностей суб'єкта господарювання). Ці рахунки є активними, їм відповідають записи в аналітичному обліку в грошовому і натуральному вираженні, залишок вказує на наявність засобів;

грошові рахунки (обліковують грошові кошти суб'єкта господарювання). Ці рахунки є активними, їм відповідають записи в аналітичному обліку тільки в грошовому вираженні, залишок вказує на наявність грошових коштів;

Розрахункові рахунки характеризують відносини між суб'єктом господарювання та іншими суб'єктами або учасниками виробничих процесів. На цих рахунках обліковується заборгованість даного суб'єкта господарювання іншим суб'єктам господарювання або ж навпаки, зокрема, щодо позик, бюджетних платежів тощо. Ці рахунки є активно-пасивними.

Рахунки капіталу використовуються для обліку джерел формування і цільового призначення засобів суб'єкта господарювання. Ці рахунки є пасивними, залишок вказує на наявність капіталу, записи за кредитом вказують на збільшення капіталів, а записи за дебетом — на зменшення капіталів.

В процесі функціонування суб'єкта господарювання можливі зміни оцінки певних груп засобів, наприклад, початкової вартості основних засобів внаслідок зносу, розміру прибутку внаслідок його перерозподілу тощо. Для обліку таких явищ і процесів в балансі саме й використовують регулюючі рахунки, які власне коригують оцінку засобів або джерел їх формування.

Регулюючі рахунки використовуються за умови наявності двох облікових оцінок, наприклад, коли оцінюється початкова (первісна) та залишкова вартості основних засобів, або ж оцінка товарів за цінами їх придбання і роздрібними цінами, продукції — за собівартістю і плановими цінами.

Для обліку проміжного накопичення витрат і доходів використовують операційні рахунки, які ділять на розподільчі та калькуляційні.

Розподільчі рахунки обліковують витрати, що потребують перерозподілу, і їх у свою чергу ділять на збірно-розподільчі (наприклад, Загальновиробничі витрати) та звітно-розподільчі (наприклад, Витрати майбутніх періодів або Доходи майбутніх періодів).

Калькуляційні рахунки обліковують витрати за окремими статтями і собівартості по господарських операціях і характеризуються тим, що відносяться до активних, записи за дебетом вказують на збільшення, а за кредитом — зменшення, залишок рахунку буває тільки дебетовим і визначає величину затрат за незавершеним процесом. Прикладами калькуляційних рахунків можуть бути Виробництво, Брак у виробництві.

Калькуляційні рахунки особливі тим, що суми на них заносяться послідовно, в міру проведення господарських операцій, а вже потім переносяться на основний рахунок.

Фінансово-результатні рахунки обліковують витрати і доходи суб'єкта господарювання, поділяючись на операційно та фінансово-результатні.

Операційно-результатні рахунки характеризуються порівнянням двох оцінок коштів, пов'язаних з даною господарською операцією. Прикладом цього рахунку є Фінансові результати, що дає результат діяльності суб'єкта господарювання у формі прибутку або збитку. Даний рахунок може бути як активним, так пасивним, оскільки залишок може бути дебетовим (збиток) або кредитовим (прибуток).

Транзитні рахунки використовують, коли є необхідність виокремити із загальної сукупності господарських операцій і записів ті, які неможливо виокремити при стандартному веденні бухгалтерського обліку. Прикладами

таких рахунків можуть бути Матеріальні витрати, Витрати на оплату праці тощо.

При класифікації рахунків особливе значення має його призначення, для чого він вводиться і яка має бути його структура, щоб досягти поставлених цілей обліку.

2.3. Документування і облік господарських операцій

Кожна господарська операція повинна представлятися (реєструватися) у відповідних бухгалтерських документах, що виражає суть процедури так званого первинного обліку. При цьому використовують первинні документи, які складаються для відображення господарських операцій у момент їх проведення, або після завершення, якщо цього вимагають умови проведення операцій [2,3,11, 41,45,46,47,74,77].

Такі документи можуть створюватися на паперових носіях, або ж за допомогою комп'ютерних інформаційних технологій з подальшим надання їм у визначений спосіб юридичної сили.

Особи, які не мають безпосереднього відношення до проведення господарських операцій, пов'язаних, зокрема, з рухом грошових коштів, акцій, товарно-матеріальних цінностей, можуть мати доступ до копій відповідних первинних документів.

Первинні документи мають затверджені форми та ідентифікуються за певними невід'ємними реквізитами:

назвою;

датою і місцем формування;

назва суб'єкта господарювання, якому належить документ;

опис суті господарської операції;

відомості про осіб, причетних до проведення господарської операції, а також їх особисті підписи.

Крім того, за потреби, первинні документи можуть містити додаткові реквізити:

- код суб'єкта господарювання;
- номер первинного документа;
- підстава для проведення господарських операцій.

Без реквізитів первинний документ не має юридичної сили і не може використовуватися як інформаційне джерело здійснення записів у системі рахунків обліку.

Допускається створення первинного документу на нетипових бланках, однак обов'язковою умовою залишається наявність усіх реквізитів.

Керівник суб'єкта господарювання гарантує реєстрацію всіх проведених господарських операцій у первинних документах, затверджується коло осіб, які мають право підпису таких документів.

Всі первинні документи поетапно опрацьовуються бухгалтерією установи:

- перевіряються;
- аналізуються;
- кодуються;
- таксуються (грошова оцінка господарської операції);
- грукуються.

Процес опрацювання первинних документів завершується тим, що проставляються номери кореспондуючих рахунків і здійснюється погашення документа (оперативне або облікове).

Процеси формування, опрацювання первинних документів, запису в облікові реєстри, передачі в архів об'єднуються в поняття документообігу.

Вказані вище процеси трансформації первинних документів є окремими елементами бухгалтерського обліку.

Бухгалтерські документи підлягають класифікації за окремими ознаками (рис. 2.12):

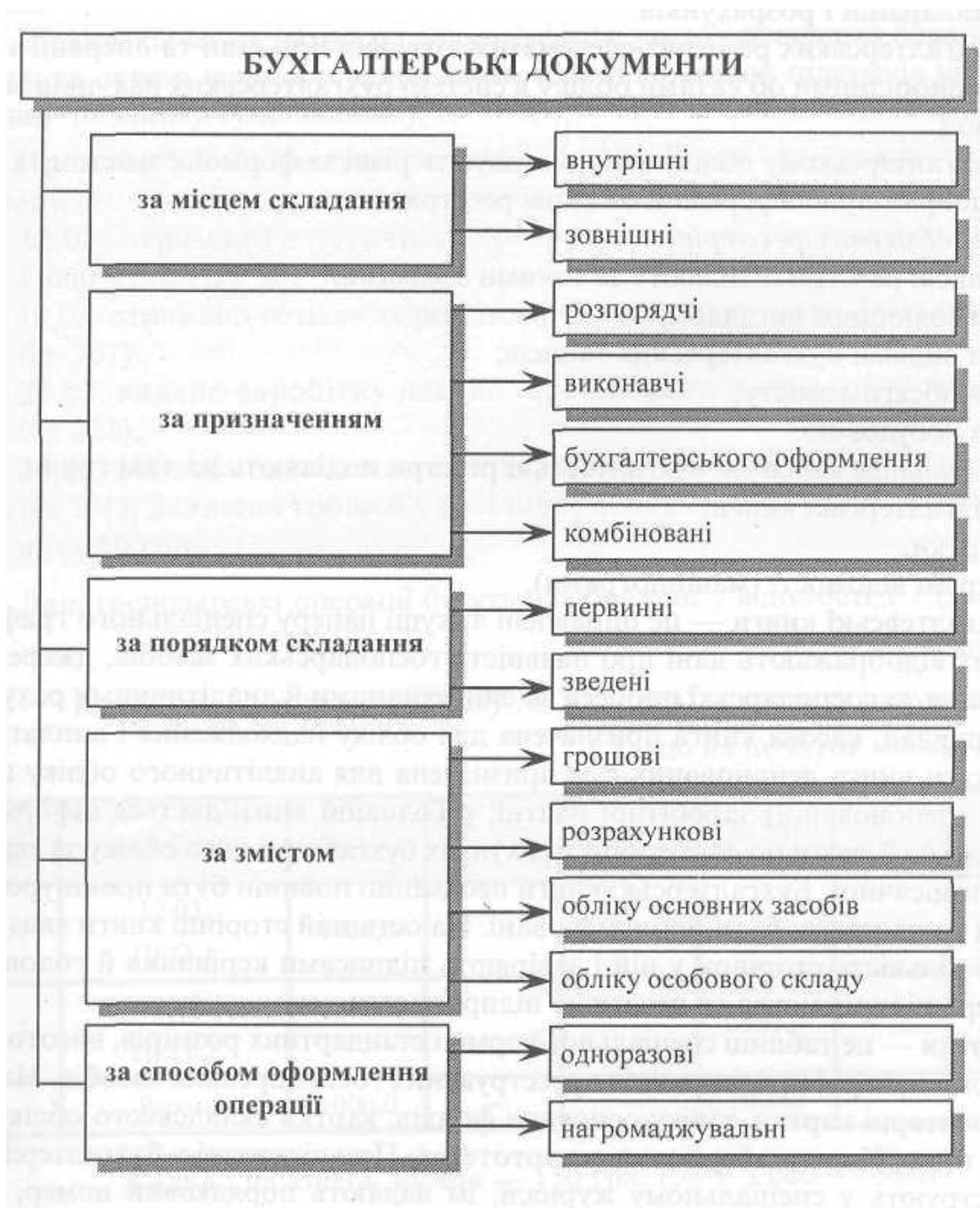

Рис. 2.12. Класифікація бухгалтерських документів

місцем формування відносно суб'єкта господарювання (внутрішні та зовнішні);

призначенням (розпорядчі на право проведення господарських операцій, виконавчі на підтвердження факту проведення господарської операції, бухгалтерського оформлення, комбіновані);

порядком складання (первинні при проведенні операції, зведені на основі даних згрупованих первинних документів);

способом оформлення операцій (одноразові на одну господарську операцію, накопичувальні);

змістом (розрахункові, обліку запасів, основних засобів тощо).

Інформація щодо здійснених суб'єктом господарювання господарських операцій нагромаджується, групується та узагальнюється в облікових реєстрах, що представляють собою носії певного формату, і мають форму відомостей, книг, журналів тощо.

Облікові реєстри різняться за формою, змістом та способом представлення в них інформації, тобто за:

зовнішнім виглядом (бухгалтерські книги, картки, машинограми);

видами бухгалтерських записів (хронологічні, систематичні, комбіновані);

обсягом змісту (синтетичні за синтетичними рахунками та аналітичні за аналітичними рахунками);

за побудовою (односторонні за дебетом або за кредитом рахунку; двосторонні, шахові).

Склад облікових реєстрів, що формуються конкретним суб'єктом господарювання, обумовлює форму бухгалтерського обліку, що представляє собою сукупність взаємозв'язаних облікових реєстрів із певними правилами представлення у них господарських операцій.

Форми бухгалтерського обліку ідентифікуються через вигляд і структуру облікових реєстрів, характер зв'язку реєстрів синтетичного й аналітичного обліку, методики облікової реєстрації.

Суб'єкт господарювання самостійно може обирати форму обліку виходячи зі специфіки та особливостей своєї діяльності, а також можливостей обробки облікової інформації.

Далі розглянемо окремі форми бухгалтерського обліку.

Меморіально-ордерна форма бухгалтерського обліку характеризується тим, що на основі первинних документів формуються так звані меморіальні

ордери, що містять кореспонденцію рахунків за проведеною операцією та її суму (рис. 2.13).

Меморіальний ордер №   за   20_р.

Зміст господарської операції, назва, номер документа	Дебет рахунку	Кредит рахунку	Сума грн.

Підпис бухгалтера

Рис. 2.13. Меморіальний ордер

Меморіальні ордери реєструються у відповідному реєстраційному журналі, після чого вони використовуються для формування записів у Головній книзі. Синтетичні рахунки в цій книзі формують за шаховим принципом, що дозволяє контролювати кореспондуючих рахунки та аналізувати обороти за ними.

На рис. 2.14 відображено схему меморіально-ордерної форми бухгалтерського обліку.

Наступною формою обліку є Журнал-Головна, яка є спрощеним варіантом попередньої форми обліку, і застосовується в основному суб'єктами господарювання з відносно незначними обсягами діяльності. Ця форма обліку поєднує хронологічний і систематичний облік за синтетичними рахунками в книзі Журнал-Головна.

До позитивних моментів меморіально-ордерної форми можна віднести її можливість застосування до різних суб'єктів господарювання, вираженій контролюючій функції завдяки порівнянню даних синтетичного й аналітичного обліку.

Щодо негативних моментів використання меморіально-ордерної форми, то тут слід відзначити необхідність формування значної кількості меморіальних ордерів, дублювання запису даних у облікових реєстрах, необхідність виконання значного обсягу робіт в кінці звітного періоду, недостатня пристосованість реєстрів до складання фінансової звітності.

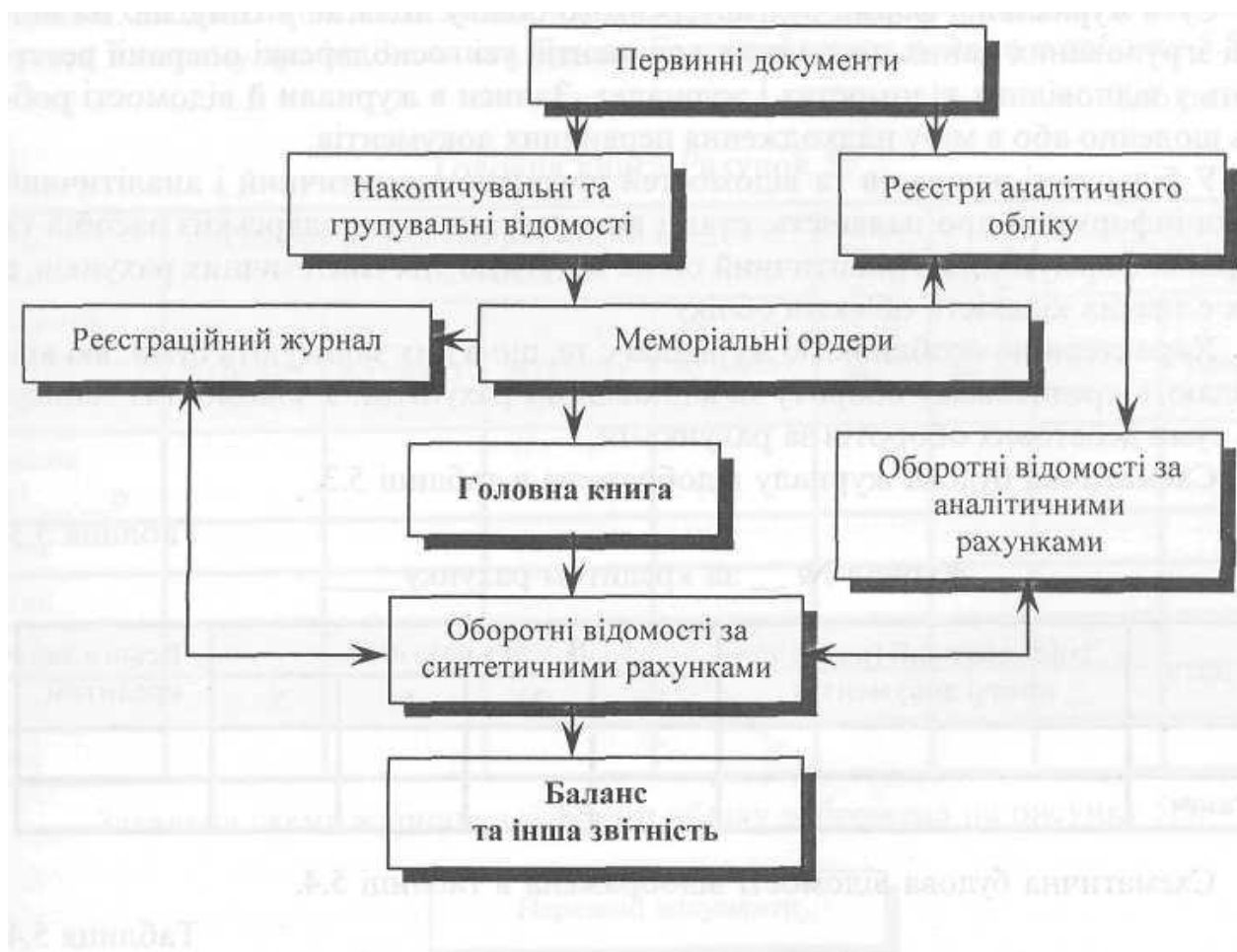

Рис. 2.14. Схема меморіально-ордерної форми бухгалтерського обліку

Відзначимо, що меморіально-ордерну форму використовують, зокрема, в бюджетних установах.

Журнальна форми бухгалтерського обліку вирізняється тим, що за її використання всі господарські операції суб'єкта господарювання реєструються у відомостях (відображають суми дебетових оборотів за рахунками) і журналах (відображають суми, відповідні кредитовому обороту за рахунком). У таких відомостях і журналах, як правило, поєднуються синтетичний і аналітичний обліки, причому аналітичний облік ведуть до синтетичних рахунків, що включають багато об'єктів обліку.

На рис. 2.15 схематично відображено структуру журналу.

Журнал № за кредитом рахунку

Дата	Зміст операції (назва та номер документа)	В дебет рахунків				Всього за кредитом
		№	№	№	№	
Разом						

Рис. 2.15. Схематична структура журналу

На рис. 2.16 схематично відображено структуру відомості.

Відомість № за дебетом рахунку

Дата	Зміст операції (назва та номер документа)	В кредит рахунків				Всього за дебетом
		№	№	№	№	
	Залишок на 01. . р.					
	Залишок на 01. . р.					

Рис. 2.16. Схематична структура відомості

В журналах та відомостях записи формуються за шаховим принципом: суму господарської операції записують паралельно за дебетом та кредитом рахунків, що оптимізує процедуру обліку. Додатково можуть вестися допоміжні облікові реєстри.

Журнали і відомості закривають кожного місяця, а їх підсумки відображають у Головній книзі (рис. 2.17). Кожний синтетичний рахунок в книзі відображається на окремій сторінці, причому дебетові обороти рахунку представляються у розгорнутому вигляді, а кредитові обороти рахунку у вигляді загальної суми. В кінці кожного місяця за рахунками обчислюються залишки.

Головна книга. Рахунок №

Місяць	Оборот за дебетом рахунку в кредит рахунків				за Всього дебетом	за Всього кредитом	Сальдо	
	№__із журналу №__	№__із журналу №__	№__із журналу №__	№__із журналу №__			Дебет	Кредит
Залишок на								
Січень								
Лютий								
Березень								
...								
Разом								

Рис. 2.17. Схематична структура Головної книги

На рис. 2.18 представлена схема журнальної форми обліку.

Рис. 2.18. Схема журнальної форми бухгалтерського обліку

Журнальна форма бухгалтерського обліку має свої переваги:
 можливість поєднання в реєстрі аналітичного і синтетичного обліку;
 своєчасне представлення господарських операцій у реєстрах;

можливість розподілу облікових процедур;

зменшення кількості реєстрів обліку;

можливість аналізу господарської діяльності суб'єкта господарювання.

Зрозуміло, що журнальна форма бухгалтерського обліку має і свої недоліки:

обмеження щодо відображення нових форм бухгалтерського обліку;

недостатній рівень інформаційного забезпечення для реалізації функцій управління.

Суб'єкти господарювання, які мають незначну кількість операцій, можуть використовувати:

- просту форму бухгалтерського обліку (без реєстрів обліку майна);
- форма обліку з реєстрами обліку майна.

Проста форма бухгалтерського обліку характеризується веденням одного реєстру — Книги обліку господарських операцій (ф. № К-1) (рис. 2.19).

№ з/п	Дата і номер документа	Зміст операції	Сума	Витрати операційної діяльності		Каса		Поточний рахунок	
				Дебет	Кредит	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	10.10.2001р., вип. Банку	Отримано грошові кошти у касу з банківської установи	200,00			200,00			200,00
2	11.10.2001р., вип. банку	Сплачено за оренду	150,00	150,00					150,00
...									

Рис. 2.19. Книга обліку господарських операцій (ф. № К-1)

Книга обліку операцій включає бухгалтерські рахунки, і представляється як композиційний реєстр аналітичного і синтетичного обліку, що є

інформаційною базою складання звітності. Суми за господарськими операціями відображаються у Книзі подвійним записом.

В кінці місяця розраховують підсумки за дебетом і кредитом всіх бухгалтерських рахунків і виводять сальдо за кожним рахунком.

Форму обліку з реєстрами обліку майна можуть застосовувати суб'єкти господарювання, які обліковують основні засоби, запаси, товари.

Кожна відомість, зазвичай, пов'язана з одним рахунком бухгалтерського обліку, а сума за операцією відображається у двох відомостях: у одній — за дебетом рахунку, у другій — за кредитом рахунку з відповідними шифрами. Також записується зміст проведеної господарської операції.

Інформація про результати діяльності суб'єкта господарювання з усіх відомостей заноситься до шахової відомості, що є базою формування оборотної відомості, а та у свою чергу, використовується для формування загальних бухгалтерських звітів.

РОЗДІЛ 3

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

3.1. Загальна характеристика інформаційних моделей бухгалтерського обліку

Комп'ютерні системи покликані в сучасних умовах забезпечувати реалізацію всіх функцій бухгалтерського обліку, основою якого слугує облікова політика як сукупність вимог до ведення обліку, організації спостереження, вартісного вираження, групування і аналізу результатів господарської діяльності того чи іншого суб'єкта [13,23,24,40,49,60,65,72,94,95,96].

Облікова політика передбачає впровадження:

- Робочого плану рахунків.
- Форм документів для внутрішньої звітності.
- Умов інвентаризації активів і зобов'язань.
- Методології і методичних підходів до оцінювання активів і зобов'язань.
- Правил організації документообігу і технологічних аспектів обробки статистичної інформації.
- Правил контролю за господарськими операціями.

План рахунків представляє собою структурований перелік синтетичних рахунків обліку. Робочий план рахунків формується на основі стандартного плану рахунків.

Комп'ютерна реалізація задач бухгалтерського обліку передбачає ідентифікацію певних ознак рахунків, а саме:

- Тип сальдо для балансових рахунків.
- Періодичність закриття рахунку.
- Валютний облік на рахунку.
- Типи кодів балансових рахунків.
- Виокремлення групи і підгруп рахунків або структуризацію плану рахунків.

Комп'ютерні системи передбачають використання різних робочих планів рахунків, взаємозв'язки між якими встановлюються програмним способом.

Бухгалтерський облік забезпечує два види обліку: синтетичний і аналітичний. Синтетичний облік узагальнює у вартісному еквіваленті відомості про майно, зобов'язання та операції. Деталізація синтетичного обліку передбачає відкриття субрахунків, що забезпечують розширену класифікацію господарських операцій. Також за потреби здійснюють ієрархію субрахунків в рамках синтетичного рахунка.

Аналітичний облік реалізується в різних аналітичних рахунках, передбачаючи групування інформації в вартісному еквіваленті або ж натуральному в рамках синтетичного рахунку.

Виділяють об'єкти аналітичного обліку:

- Основні засоби, матеріали, нематеріальні активи, товари, предмети, виробничі замовлення.
- Організаційні структури, включені в систему розрахунків (наприклад, постачальники, замовники).
- Відповідальні та підзвітні особи.
- Акціонери і засновники.
- Окремі підрозділи.
- Статті витрат.

У комп'ютерних системах обліку ідентифікатор рахунку (код) обумовлює процедури опрацювання інформації. Зокрема, код рахунку може містити наступні дані про рахунок:

- Код або розділ плану рахунків.
- Тип сальдо і класифікаційний код рахунку.
- Ідентифікатори синтетичних рахунків і субрахунків окремих рівнів.
- Ідентифікатори аналітичних рахунків.

По суті структура коду рахунку містить весь потрібний обсяг інформації. Розрядність коду допускає 255 символів, що більш ніж достатньо для кодування будь якої інформації.

У комп'ютерних системах обліку аналітичні рахунки інтегруються з довідниками, реєстрами, регістрами. База даних також включає бухгалтерські проводки, які акумулюють всю наявну облікову інформацію щодо проведених господарських операцій. Для кожного виду рахунку задається початкове сальдо.

Класифікація та кодування інформації. Інформаційна система обліку включає класифікатори і кодифікатори облікової інформації. Система класифікації виражається набором правил і процедур щодо поділу (розкладу) певної множини об'єктів на окремі складові (підмножини) відповідно до визначеного критерію.

Серед методів класифікації виділяють ієрархічний і фасетний [50]. В рамках ієрархічного методу класифікації між окремими групами визначаються залежності підпорядкування, є жорстка структура рівнів (рис 3.1).

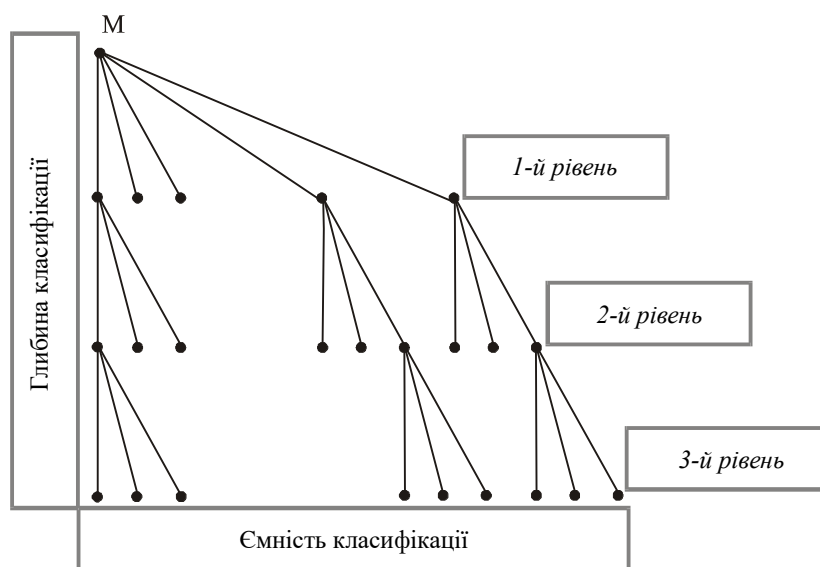

Рис. 3.1. Ієрархічна класифікація

При ієрархічній класифікації об'єкт попадає лише в одну групу, а об'єднання всіх груп ієрархічного рівня співпадає з вихідною множиною об'єктів. Кількість рівнів ієрархії залежить від кількості класифікаційних ознак.

В рамках фасетного методу класифікації поділ множини обумовлюється значеннями однієї ознаки класифікації (фасетів). Ці фасети є незалежними і об'єкт може належати одночасно різним групам (рис 3.2).

Кодування передбачає присвоєння об'єктам або групам кодів, характеристиками яких є алфавіт, довжина і структура, метод кодування: класифікаційний або ідентифікаційний. Широко поширеними є цифрові коди, штрих-коди.

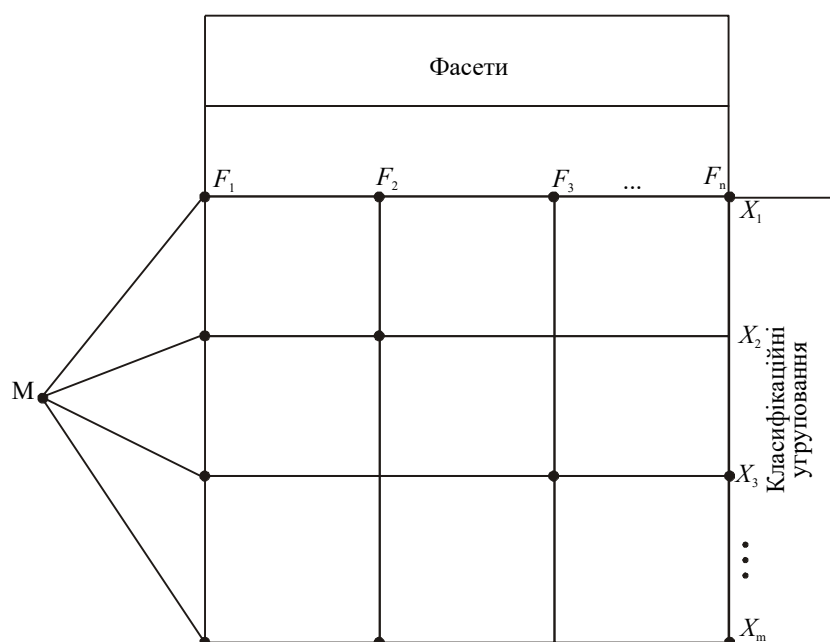

Рис. 3.2. Фасетна класифікація

Класифікаційні методи кодування узгоджуються з методами класифікації:

- послідовне кодування відповідає ієрархічній класифікації;
- паралельне кодування відповідає фасетній класифікації.

Об'єкти ідентифікуються за допомогою реєстраційного методу кодування. Код об'єкта може містити як класифікаційну частину, так і ідентифікаційну частину, причому незалежно.

Коди облікової інформації повинні задовольняти додаткові умови:

- Структура коду повинна передбачати можливість розширення множини об'єктів кодування.
- Структура коду повинна враховувати особливості програмних засобів.

- Прийнятний рівень захищеності коду.

Класифікатори, як зрештою і кодифікатори бувають:

- Локальними, діючими тільки в межах інформаційної системи.
- Галузевими, діючими в рамках окремих секторів економіки (галузей).
- Регіональними, діючими в рамках регіональних інформаційних систем.
- Загальнодержавними, діючими в рамках інформаційних систем на рівні країни.
- Міжнародними.

Зрозуміло, що вищому рівню відповідають більш загальні (універсальні) ознаки. Інформаційний обмін здійснюється через уніфіковані класифікатори вищого рівня.

Захищеність коду забезпечується, зокрема, використанням контрольних чисел, які обчислюються різними методами, наприклад, як залишок за модулем числа q і за допомогою вагових коефіцієнтів:

$$k = \left(\sum_j a_j b_j \right) \bmod q,$$

де k – контрольне число, a - ваговий коефіцієнт, b - величина розряду коду.

Класифікатори і кодифікатори є носіями облікової інформації, що обумовлює необхідність забезпечення належної якості інформації, яка виражається такими чинниками:

- Повнота номенклатури.
- Адекватність кодів і класифікаційних груп.
- Актуальність облікової інформації.

Інформаційні технології підтримки класифікаторів і кодифікаторів повинні гарантувати зручність у роботі з великими обсягами інформації, контроль адекватності кодів, передбачаючи можливості тільки санкціонованого їх редагування.

Область дії локальних класифікаторів визначається рамками інформаційних систем підприємств. Цілями їх розробки і використання є:

- Зменшення витрат на формування і ведення облікової інформації.
- Орієнтація на характерні особливості інформаційної системи.
- Використання визначеної структури кодів.

Набір класифікаторів та довідників задається обліковою політикою підприємства.

Використовувані в процесі роботи з довідниками програмні засоби повинні забезпечувати можливості:

1. Модифікації довідника.
2. Контролю заповнення довідника (включаючи повнота і достовірність облікових даних, коректність реквізитів).
3. Пошукові функції.
4. Функції редагування:
зміна коду елемента;
зміна реквізитів довідника,
спільне коригування елементів;
додавання або видалення елементів.
5. Додавання нових даних.
6. Друкування необхідної інформації.

3.2. Основні напрямки комп'ютеризації бухгалтерського обліку

Комп'ютерні системи бухгалтерського обліку (КСБО) розвивалися паралельно з розвитком інформаційних технологій, програмних і технічних засобів обробки інформації. На даний час існує багато різноманітних програмних засобів автоматизації обліку: від засобів автоматизації окремих задач бухгалтерського обліку до повнофункціональних систем обліку в складі інформаційних систем суб'єкта господарювання [40,49,60,65,72,94].

Галузева специфіка обліку знаходить відображення в моделях обліку, елементах облікової політики. Специфіка діяльності суб'єктів господарювання знаходить відображення в структурі даних, характеристиках комп'ютерних

систем обліку. Крім того, інтенсивність повідомлень, тип систем класифікації та кодування інформації, форми документів також залежать від специфіки діяльності суб'єктів господарювання.

Особливості виробництва впливають на склад і структуру нормативно-довідкової інформації баз даних інформаційних систем, форми первинних облікових документів, порядок і періодичність обліку витрат і результатів діяльності.

Організаційна структура управління суб'єкта господарювання, кількість і територіальний розподіл відділень, наявність централізованої бухгалтерії, бухгалтерії окремих відділень обумовлює вимоги до технологій збору, передачі і зберігання інформації, складу і конфігурації комп'ютерних систем обліку: ізольовані функціональні автоматизовані робочі місця (АРМ) бухгалтера, мережева структура взаємозв'язаних АРМ бухгалтерів.

Аналіз різних комп'ютерних систем обліку показав, що існують типові підходи до процесів автоматизації бухгалтерського обліку господарських операцій.

Введення облікових даних в реєстр (журнал, книгу) господарських операцій у вигляді окремих проводок з допомогою довідників.

Фільтрування бухгалтерських проводок в обліковому реєстрі з метою їх вибірки і редагування.

Створення шаблонів бухгалтерських проводок, які відкриті для налаштування. Ведення реєстру (журналу) господарських операцій, автоматичне заповнення реєстра бухгалтерських проводок, розрахунок загальних сум.

Робота з первинними документами, створення реєстру (журналу) таких документів.

У програмах комп'ютерних систем обліку, що використовують типові операції і шаблони проводок, проводиться редагування таких операцій, модифікація шаблонів проводок і налаштування алгоритмів сумування бухгалтерських проводок, зокрема:

налаштування кореспонденції проводок на план рахунків;
узгодження реквізитів проводки з довідниками аналітичних рахунків;
формування типових коментарів для бухгалтерських проводок.

Якщо в комп'ютерних систем обліку ведеться валютний облік, то шаблон проводки містить реквізити валюти, на основі яких виконується розрахунок валютної суми проводки і господарської операції. Це вимагає також наявності в комп'ютерних систем обліку довідника видів і курсів валют. Деякі системи дозволяють незалежне ведення курсів валют у відповідному довіднику.

Існує залежність між масштабом суб'єкта господарювання та типом інформаційних технологій, що застосовуються в комп'ютерних систем обліку. Чим менший масштаб суб'єкта господарювання, тим простішим є бухгалтерський облік, а отже менша інтенсивність інформаційних потоків, що обумовлює потребу в нескладних (відповідно, недорогих) інформаційних технологіях. Для великих суб'єктів господарювання комп'ютерні системи обліку є складовими частинами їх інформаційних систем, які власне й визначають використовувані інформаційні технології.

Комп'ютерні системи обліку характеризують за повнотою та ступенем інтеграції облікових функцій, а саме:

для окремих ділянок обліку;

для всіх ділянок обліку;

комп'ютерні системи обліку з розширенням функцій обліку, наприклад, торгіві, складські системи тощо;

комп'ютерні системи обліку, інтегровані з функціями управління суб'єкта господарювання.

Програмні продукти комп'ютерних систем обліку, зазвичай, мають модульну архітектуру, що дозволяє автономне використання окремих функціональних модулів. Структурно комп'ютерна система обліку включає один або комплекс АРМ бухгалтерів, які можуть бути ізольованими, або ж з'єднані мережею [23,24].

Програмні продукти комп'ютерних систем обліку відрізняються можливостями, зокрема, деякі програмні продукти дозволяють вибір компонентів інформаційних технологій - СУБД, архітектури мережі, інструментальних засобів проектування, натомість інші програмні продукти не дозволяють модифікувати. Тенденції розвитку інформаційних технологій свідчать про те, що найбільш вдалими є інформаційні системи, що допускають заміну компонентів програмного забезпечення.

Ринок програмних продуктів комп'ютерних систем обліку пов'язаний з фірмами-розробниками, які пропонують:

розробку, поширення програмних продуктів для створення комп'ютерних систем обліку;

послуги з проектування комп'ютерних систем обліку, вибору програмних засобів.

Безперечним лідером серед розробників є фірма 1С, що пропонує програмний продукт 1С:Бухгалтерія – універсальна бухгалтерська програма для ведення обліку будь-якої складності на підприємствах різних видів діяльності та форм власності. Загальна структура програми 1С:Бухгалтерія представлена в додатку Б.

Бухгалтерський облік ведеться за напрямками: основні засоби та нематеріальні активи, матеріали, грошові кошти, розрахунки з дебіторами і кредиторами, облік зарплати. Контур «Бухгалтерський облік» використовується працівниками бухгалтерії.

1С використовує об'єктно-орієнтований підхід до представлення компонентів типової конфігурації і вбудовану мову програмування для створення програмних модулів. Конфігуратор оперує з класами об'єктів метаданих:

Константи – це постійні величини, що зберігають значення наступного їх визначення. Значення константи може задаватися вручну або вибиратися з відповідного довідника. Зміни значень констант є суттю налаштування програми в режимі підприємства.

Довідники – нормативно-довідкова інформація, яка використовується для ведення аналітичного обліку, а також класифікатори основних видів техніко-економічної інформації.

Перерахування – це набори постійних значень, які можна змінити в процесі роботи програми 1С: Бухгалтерія в режимі конфігуратора.

Документи – це затверджені форми первинних облікових документів, які використовуються для введення і редагування інформації щодо господарських операцій.

Журнали документів (відповідають бухгалтерським стандартам).

Журнал документів 1С: Бухгалтерія – обліковий реєстр документів, що дозволяє забезпечити перегляд, пошук документа, його редагування.

План рахунків – сукупність рахунків і субрахунків синтетичного обліку, а також відповідні аналітичні рахунки – субконто.

Види субконто – це відповідні аналітичні рахунки, причому конкретне субконто може відповідати окремим довідникам, перерахуванням або документам.

Операція – це документ спеціальної форми, що пов'язаний із записом бухгалтерської проводки.

Звіти – це підсумкові документи, діалогові вікна для введення параметрів налаштування звітів.

Обробка – програми пакетної обробки інформації на відповідній мові програмування, а також форми зовнішньої звітності, які є незалежними від інформаційної бази 1С: Бухгалтерія.

Регістри – облікові реєстри для оперативного (управлінського) обліку щодо руху коштів. Крім того, реєстри використовуються для формування звітності.

Журнали розрахунків – облік виконаних розрахунків, кожний запис журналу – окремий акт розрахунку.

Види розрахунків – це алгоритми розрахунку щодо нарахувань та утримань заробітної плати. Ці види застосовуються для створення записів в

журналі розрахунку.

Групи розрахунків – логічна сукупність видів розрахунку, відповідних до визначених ознак.

Календарі – графіки роботи суб'єкта господарювання, інших організацій чи категорій працівників.

В процесі роботи бухгалтер може заповнювати Константи і Довідники (рис. 3.3).

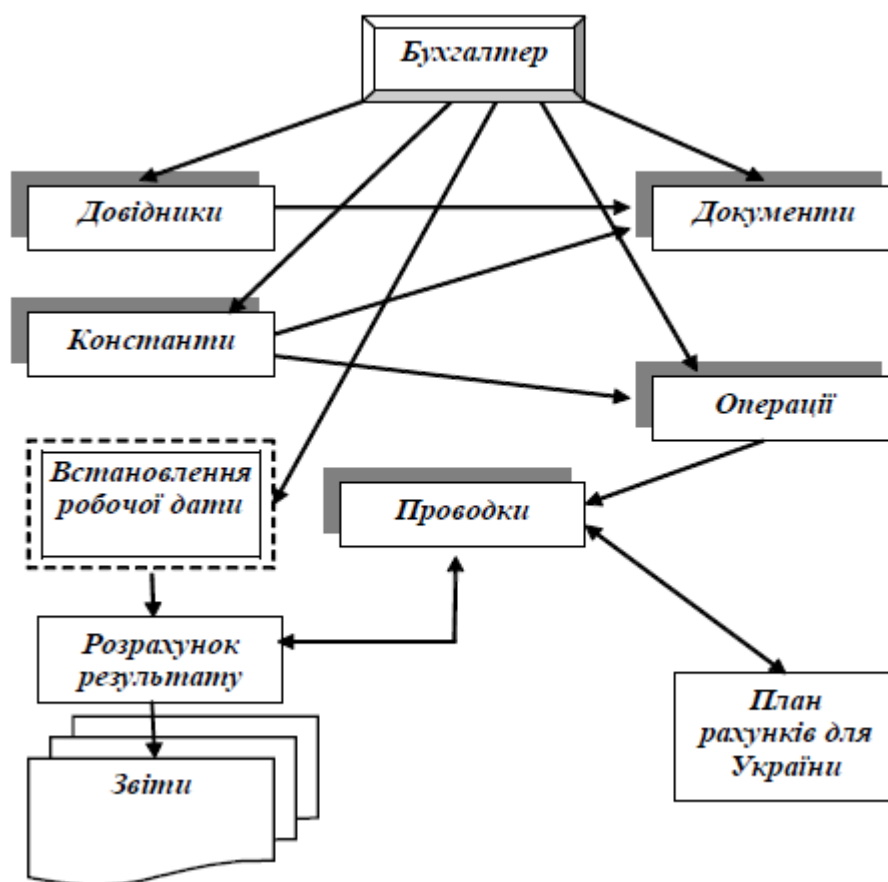

Рис. 3.3. Схема організації обліку в програмі 1С: Бухгалтерія [23]

Центральний момент моделі бухгалтерського обліку – це план рахунків. У типовій конфігурації 1С: Бухгалтерія передбачено декілька робочих планів рахунків, причому серед них є основний, а інші є допустимими. Проводки можуть використовувати будь який план рахунків, оскільки допускається можливість переходу від одного плану до іншого.

Кожний рахунок плану має сукупність ознак: найменування, позначення

(код), вид обліку, позабалансового рахунка, типу сальдо (А - активний, П - пасивний, А / П - активно-пасивний), кількість і види субконто.

Код рахунку має ієрархічну структуру, причому кількість рівнів ієрархії обмежується довжиною коду. В загальному структура коду рахунку наступна:

<код синтетичного рахунку>. <код субрахунку 1 рівня>. <код субрахунку 2 рівня> ...

Для рахунків і субрахунків передбачений кількісний, валютний і аналітичний види обліку. Аналітичні рахунки в 1С: Бухгалтерія називаються субконто. Максимальне число субконто для рахунку чи субрахунку – 5. Субконто 1С: Бухгалтерія представляються довідниками або перерахунками, первинними документами. Їх можна редагувати або в режимі підприємство, або в конфігураторі.

Операція є базовим поняттям 1С: Бухгалтерія. Кожна операція пов'язана лише з одним бухгалтерським документом, відображається в журналі операцій.

Операція може «розгортатися» в бухгалтерські проводки, які відображаються в журналі проводок.

Шапка документа «Операція» містить реквізити, що описують операцію документа:

Дата Операції – дата проведення операції;

Номер Док – номер підтверджуючого документа операції;

Сума Операції – загальна сума за документом;

Фірма – належність до обліку за певним суб'єктом господарювання;

Зміст – короткий опис господарської операції.

На рис. 3.4 представлено етапи створення документів в 1С: Бухгалтерія, пов'язаних з господарською операцією придбання товарно-матеріальних цінностей (ТМЦ).

<i>№ з/п</i>	<i>Документ у 1С</i>	<i>Операція</i>	<i>На підставі</i>
1	Договір	Укладання договору з постачальником на постачання ТМЦ	Документа замовлення
2	Рахунок вхідний	Акцентування рахунку, пред'явленого постачальником	Договору
3	Платіжне доручення	Доручення банкові оплатити ТМЦ	Рахунку вхідного
4	Банківська виписка	Виплата постачальникові	—
5	Прибуткова накладна	Надходження ТМЦ на склад	Рахунку вхідного
6	Запис книги придбання	Реєстрація податкової накладної постачальника	Прибуткової накладної
7	Витрати на придбання	Реєстрація додаткових витрат на придбання ТМЦ	Прибуткової накладної
8	Повернення постачальникові	Повернення ТМЦ постачальникові	Прибуткової накладної
9	Банківська виписка	Повернення грошей від постачальника за повернуті ТМЦ	—

Рис. 3.4. Етапи створення документів в 1С: Бухгалтерія, пов'язаних з господарською операцією придбання ТМЦ [23]

У Додатках В1 і В2 відповідно показано схеми ведення документів у 1С: Бухгалтерія при придбанні ТМЦ з передоплатою і без передоплати. Придбання ТМЦ допускається також за допомогою посередника або ж підзвітної особи.

Підсумовуючи, відзначимо, що програма 1С: Бухгалтерія дозволяє вести облік декількох суб'єктів господарювання в єдиній інформаційній базі, порівнювати дані бухгалтерського і податкового обліку, а також підтримує облік діяльності індивідуальних підприємців.

ВИСНОВКИ

У роботі наведено обґрунтування теоретичних та практичних положень організації облікового забезпечення в професійній діяльності у контексті підвищення ефективності функціонування суб'єктів господарювання всіх форм і рівнів. Результати проведеного дослідження дають можливість зробити наступні висновки.

Бухгалтерський облік розглядається як процес накопичення, реєстрації, упорядкування, зберігання та трансформації інформації щодо господарської діяльності суб'єкта господарювання всім зацікавленим користувачам для подальшого прийняття управлінських рішень. При цьому облік представляє дані щодо майнового стану суб'єкта господарювання, його власного капіталу, зобов'язань, проведених господарських операціях та фінансові результати діяльності.

Предметом бухгалтерського обліку є господарські операції, пов'язані з ними процеси, наявний капітал і джерела його наповнення. Бухгалтерський облік забезпечує інформаційне представлення процесів руху капіталу суб'єкта господарювання, контроль його розподілу і використання.

Бухгалтерський баланс представляє згруповану певним чином інформацію про фінансово-майновий стан суб'єкта господарювання, з відображенням його активів, зобов'язань та власного капіталу. Представляється баланс у формі таблиці, одна з частин якої відображає склад і розміщення активів суб'єкта господарювання, а інша — капітал, забезпечення та зобов'язання суб'єкта господарювання. Застосування балансового методу обліку дозволяє забезпечувати ефективний контроль за використанням засобів суб'єкта господарювання.

Бухгалтерські рахунки належать до методів обліку і передбачають фіксування змін у стані майна суб'єкта господарювання, джерелах його формування, які є неминучими в процесі неперервної діяльності суб'єкта господарювання. Бухгалтерський рахунок також є способом фіксування змін,

пов'язаних з рухом капіталу в обороті суб'єкта господарювання, джерелах його формування, обліку господарських процесів.

Деталізація облікової інформації передбачає використання синтетичних і аналітичних бухгалтерських рахунків. На синтетичних бухгалтерських рахунках облік діяльності суб'єкта господарювання (включаючи структуру і рух майна, коштів, джерел формування) ведеться узагальнено, тобто у грошовому вираженні. Аналітичні бухгалтерські рахунки поряд з грошовим вираженням, мають натуральні і трудові вимірники.

Кожна господарська операція повинна представлятися (реєструватися) у відповідних бухгалтерських документах, що виражає суть процедури так званого первинного обліку. При цьому використовують первинні документи, які складаються для відображення господарських операцій у момент їх проведення, або після завершення, якщо цього вимагають умови проведення операцій.

Комп'ютерні системи бухгалтерського обліку покликані в сучасних умовах забезпечувати реалізацію всіх функцій бухгалтерського обліку, основою якого слугує облікова політика як сукупність вимог до ведення обліку, організації спостереження, вартісного вираження, групування і аналізу результатів господарської діяльності того чи іншого суб'єкта.

На даний час існує багато різноманітних програмних засобів автоматизації обліку: від засобів автоматизації окремих задач бухгалтерського обліку до повнофункціональних систем обліку в складі інформаційних систем суб'єкта господарювання. Найбільш поширеним є програмний продукт 1С:Бухгалтерія – універсальна бухгалтерська програма для ведення обліку будь-якої складності на підприємствах різних видів діяльності та форм власності.

Напрямки удосконалення процесів організації бухгалтерського обліку визначаються, насамперед, врахуванням вимог міжнародних стандартів, а також. використанням сучасних інформаційних технологій, єдиного якісного універсального програмного продукту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бухгалтерський облік: навчальний посібник / І. Б. Садовська, Т. В. Божидарнік, К. Є. Нагірська. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 688 с.
2. Бухгалтерський облік в Україні. Навч. посібник. За ред. Р. Л. Хом'яка. — 3-ге вид., доп. і перероб. — Львів: Національний університет „Львівська політехніка” (Інформаційно-видавничий центр „ІНТЕЛЕКТ+” Інституту післядипломної освіти), „Інтелект-Захід”, 2004. — 912 с.
3. Бухгалтерський облік в Україні з використанням Положень (стандартів) бухгалтерського обліку: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М. І. Должанський, А. М. Должанський; Нац. банк України. Львів. банк. ін-т. — Л., 2003. — 494 с.
4. Бухгалтерський облік за видами економічної діяльності: навч. посіб. / А. Г. Загородній, І. Й. Яремко, Л. М. Пилипенко ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. ун-т «Львів. політехніка». — Л. : Вид-во Львів. політехніки, 2012. — 216 с.
5. Бухгалтерський облік: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. П. Кундря-Висоцька; Нац. банк України, Львів. банк. ін-т. — Л., 2003. — 303 с.
6. Бухгалтерський облік. Основи теорії та практики: підручник / А. Г. Загородній, Г. О. Партин, Л. М. Пилипенко, Т. І. Партин ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. ун-т «Львів. політехніка». — 3-тє вид., доопрац. і доповн. — Л. : Вид-во Львів. політехніки, 2012. — 340 с.
7. Бухгалтерський облік: концептуальні основи теорії / В. П. Шило, Н. І. Верхоглядова, С. Б. Ільїна: навчально-практичний посібник. — К.: Кондор, 2011. — 172 с.
8. Бухгалтерський облік у виробничих та агросервісних кооперативах : підручник / За заг. ред. Плаксієнка В. Я. — К. : Центр учбової літератури, 2014. — 448 с.
9. Бухгалтерський облік в умовах інституційних перетворень: теорія і практика: монографія / Т. М. Сльозко. — К. : Центр учбової літератури, 2013.

– 304 с.

10. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: підручник / Н. М. Ткаченко – 6-те видання, доповнене і перероблене – К.: Алерта, 2013. – 982 с.

11. Бухгалтерський та податковий облік: Первинні документи та порядок їх заповнення / Ю. Г. Кім. – К. : Центр учбової літератури, 2014. – 600 с.

12. Бухгалтерський облік: посібник з виконання практичних завдань / За редакцією І. І. Сахарцевої: навчальний посібник. – К. : Кондор, 2009. – 556 с.

13. Верига Ю. А. Облікова політика підприємства : навч. посіб. / Ю. А. Верига. - К. : Центр учбової літератури, 2015. - 315 с.

14. Верига Ю. А. Облік і звітність суб'єктів малого підприємництва : навч. посіб. / Ю. А. Верига. - К. : Центр учбової літератури, 2014. - 264 с.

15. Гужва В.М. Інформаційні системи і технології на підприємствах / В.М. Гужва. – К. : КНЕУ, 2001. – 400 с.

16. Єріна А.М. Статистичне моделювання та прогнозування: навч. посібник / Єріна А.М. К.: КНЕУ, 2001. – 170 с.

17. Есманов О. М. Реформування системи державного фінансового контролю в Україні [Текст] / О. М. Есманов // Бізнес Інформ. – 2012. – № 12. – С. 32–34.

18. Ждан В.І. Теорія бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] / Ждан В.І., Хаустова Є.Б., Колос І.В., Бондаренко О.С. – Навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 384 с.

19. Завгородний В.П. Автоматизация бухгалтерского учета, контроля, анализа и аудита : монография / В.П. Завгородний. – К. : АСК, 1998. – 768 с.

20. Зайченко Ю.П. Основи проектування інтелектуальних систем. – К.: Видавничий дім «Слово», 2004. – 352 с.

21. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 року № 996- XIV. Редакція від 03.01.2017 р.

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>

22. Інформаційні системи в менеджменті : підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / В.П. Бондар, В.О. Новак, В.В. Матвєєв, Ю.Г. Симоненко. – К. : Каравела, 2008. – 616 с

23. Інформаційні системи та технології в економіці : навчальний посібник / П. С. Клімушин, О. В. Орлов, А. О. Серенок; Нац. акад. держ. управління при Президентові України, Харк. регіон. ін-т держ. управління. - Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ "Магістр", 2011. - 448 с.

24. Клименко О.В. Інформаційні системи і технології в обліку : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / О.В. Клименко. – К. : Центр учб. л-ри, 2008. – 320 с.

25. Канева Т.В. Бухгалтерський облік у бюджетних установах. – К.: КНТЕУ, 2006 - 244 с

26. Концептуальний розвиток методології бухгалтерського обліку: монографія / М. В. Корягін, П. О. Куцик ; Укоопспілка, Львів. комерц. акад. — Львів: ЛКА, 2015. — 236 с.

27. Коваль О.В. Бухгалтерський облік основних засобів у бюджетних установах відповідно НП(С)БОДС 121 — Основні засоби / О.В. Коваль, Л.О. Колісник // Матеріали XIX Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції — Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації: Зб. наук. праць. — Переяслав-Хмельницький, 2016. — Вип. 19. — С. 87-92.

28. Кузьмінський Ю.А. Автоматизація оперативного обліку та контролю міжнародних економічних операцій : монографія / Ю.А. Кузьмінський. – К. : КНЕУ, 2001. – 268 с

29. Левицька С. Облік та аналіз діяльності бюджетних установ: монографія. – Рівне: 2004. – 233 с.

30. Лісовець В.Т. Мистецтво прийняття управлінських рішень: навч. посібник/ В.Т. Лісовець, С.Ю. Монке/ Уманська державна аграрна академія.

– Умань, 2001. – 76 с

31. Ловінська, Л. Г. Класифікація рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі за економічним змістом у контексті запровадження нового плану рахунків. / Л. Г. Ловінська // Фінанси України. – 2016. – № 1. – С. 99-115.

32. Ловінська, Л. Г. Реформування бухгалтерського обліку в державному секторі відповідно до міжнародних стандартів. Т. 1 [Текст] / Л. Г. Ловінська, Н. І. Сушко, С. В. Свірко та ін.; за ред. Л. Г. Ловінської. – К.: ДННУ «Акад. фін. управління», 2013. – 568 с.

33. Лень В. С. Фінансовий облік: навчальний посібник / В. С. Лень. - К. : Академія, 2011. - 608 с.

34. Матвійчук А. В. Штучний інтелект в економіці: нейронні мережі, нечітка логіка : монографія / А. В. Матвійчук. – К. : КНЕУ, 2011. – 439.

35. Максимова В.Ф., Пеліпадченко Р.О. Концептуальні засади розвитку системи бухгалтерського обліку в бюджетних установах / В.Ф.Максімова // Економічний простір. – 2008. – №16. – с.33-40.

36. Методичні рекомендації щодо застосування спеціалізованих форм первинних документів з обліку довгострокових та поточних біологічних активів в сільськогосподарських підприємствах // Затверджено наказом Міністерства аграрної політики України від 21 лютого 2008 р. за № 73.

37. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів суб'єктів державного сектору № 11: наказ Міністерства фінансів України 03.015.2017 р. №481 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>

38. Мельник Т. Г. Облік та аудит діяльності бюджетних установ : навч. посіб. – К. : Кондор, 2009. – 412 с.

39. Мішина С. В. Аналіз у галузях виробництва та послуг : навч. посібн. / С. В. Мішина, О. Ю. Мішин. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2008. – 240 с

40. Матвієнко-Зубенко І.І. Інформаційні системи і технології в обліку : навч.-метод. посіб. / І.І. Матвієнко-Зубенко, Л.О. Терещенко, О.І.

Богославець. – К. : КНЕУ, 2004. – 288 с.

41. Малюга Н.М. Бухгалтерський облік в Україні: теорія й методологія, перспективи розвитку : монографія / Н.М. Малюга. – Житомир : ЖДТУ, 2005. – 548 с.

42. Методичні рекомендації щодо застосування регістрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств // Затверджено наказом Міністерства аграрної політики України від 4 червня 2009 р. за № 390.

43. Наскрізнi блоки кореспонденції рахунків бухгалтерського обліку: навчальний посібник / П. М. Гарасим, Р. Ф. Бруханський, П. Я. Хомин. - Тернопіль : Астон, 2003. - 368 с.

44. Напрямки удосконалення державного фінансового контролю в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Режим доступу: http://www.rusnauka.com/17_AND_2010/Economics/6882doc.htm

45. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 102 «Консолідована фінансова звітність» [Текст]. – Затверджене наказом Міністерства фінансів від 24.12.10 р. № 1629, 2016. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>

46. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 124 «Доходи» [Текст]. – Затверджене наказом Міністерства фінансів від 24.12.10 р. № 1629, 2016. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>

47. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності» (Форми N 1-дс, 2-дс, 3-дс, 4-дс). Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0095-11>

48. Нападівська Л.В. Управлінський облік : монографія /Л.В. Нападівська. – Д. : Наука і освіта, 2000. – 450 с.

49. Основи автоматизації бухгалтерського обліку та звітування на залізницях України / О.Ю. Юдін, С.В. Івахненко, В.О. Пазинич, С.В.

Рожнятовський ; за ред. доц. С.В. Івахненкова. – К. :ПАМАК, 2005.– 154с.
Серія (Інформаційні технології залізничного транспорту).

50. Основи інформаційних систем : навч посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / В.Ф. Ситник, Т.А. Писаревська, Н.В. Єрьоміна, О.С. Краєва. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2001. – 420 с.

51. Облік та оподаткування підприємств малого бізнесу : навчальний посібник / С. І. Дроб'язко, Т. М. Козир, С. Б. Холод; ред. П. Й. Атамас. - К. : Центр учбової літератури, 2012. - 416 с.

52. Онищенко В. О. Облік у зарубіжних країнах / В. О. Онищенко. - К. : Центр учбової літератури, 2015. - 570 с.

53. Організація обліку у підприємствах сільськогосподарської галузі : навчальний посібник / В. П. Шило, В. В. Сопко, С. Б. Ільїна, В. Н. Васьков. - К. : Кондор, 2010. - 268 с.

54. Первинний та аналітичний облік на підприємстві : навчальний посібник /П.М. Гарасим,Г.П. Журавель, Р.Ф. Бруханський, П.Я. Хомин. - Тернопіль, 2005. - 464 с.

55. План рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі [Текст]. – Затверджений наказом Міністерства фінансів від 31.12.13 р. № 1203, 2013. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>

56. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку // Затверджені відповідними наказами Міністерства фінансів України.

57. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій суб'єктів малого підприємництва // Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 19.04. 2001 р. № 186 (з врахуванням змін і доповнень).

58. Порядок реєстрації та обліку бюджетних зобов'язань розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів в органах Державної казначейської служби України. Затверджений Наказом Міністерства фінансів України від 02.03.2012 року за № 309.

59. Порядок складання, розгляду, затвердження та основні вимоги до

виконання кошторисів бюджетних установ [затверджений наказом Міністерства фінансів від 28.02.2002 № 228] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/228-2002->

60. Писаревська Т.А. Інформаційні системи обліку та аудиту : навч. посіб. / Т.А. Писаревська. – К. : КНЕУ, 2004. – 369 с.

61. Практикум з фінансового та управлінського обліку за національними стандартами : навчальний посібник / За ред. проф. М. Ф. Огійчука. - 2-ге вид., перероб. і доп. - К. : Алерта, 2013. - 608 с.

62. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики [Електронний ресурс]: Закон України від 01.07.2010 №2411-VI - Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>.

63. Про затвердження деяких нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку в державному секторі [Текст]. – Наказ Міністерства фінансів від 29.12.15 р. № 1219, 2015. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0085-16>

64. Плєскач В.Л. Інформаційні технології та системи / В.Л. Плєскач, Ю.В. Рогушина, Н.П. Кустова : підручник. – К. : Книга, 2004. – 520 с.

65. Подольский В.И. Информационные системы бухгалтерского учета / В.И. Подольский, В.В. Дик, А.И. Уринцов. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1998.

66. Пушкар М.С. Створення інтелектуальної системи обліку : монографія / М.С. Пушкар. – Тернопіль : Карт-бланш, 2007. – 152 с.

67. Рогач І.Ф. Інформаційні системи у фінансово-кредитних установах / І.Ф. Рогач, М.А. Сендзюк, В.А. Антонюк : навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2001. – 239 с

68. Скирпан О. П. Фінансовий облік : навчальний посібник / О. П. Скирпан, М. С. Палюх. - Тернопіль : ТНЕУ, 2008. - 407 с.

69. Сук Л. К. Організація бухгалтерського обліку: підручник / Л. К. Сук, П. Л. Сук. - К. : Каравела ; Піча Ю.В., 2009. - 624 с.

70. Сучасний бухгалтерський облік, аналіз і аудит: галузевий аспект : колективна монографія у 2 т. / за ред. П. Й. Атамас. - Дніпропетровськ :

Герда, 2013. - Т. 1. - 358 с.

71. Свірко С.В. Бухгалтерський облік у бюджетних установах: методологія та організація / С.В. Свірко. – К. : КНЕУ, 2013. – 243 с.

72. Сівак О.В. Бухгалтерський облік за допомогою комп'ютера / О.В. Сівак, Н.Н. Осейко. – К. : КНЕУ, 1993.

73. Свірко С. В. Побудова системи рахунків бухгалтерського бюджетного обліку в умовах формування інтегрованого інформаційного забезпечення управління державними фінансами України / С. В. Свірко, А. І. Фаріон // Незалежний аудитор. – 2013. – № 4. – С. 19-27.

74. Сопко В.В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу : підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / В.В. Сопко, В.П. Завгородній. – К. : КНЕУ, 2004. – 412 с.

75. Страхарчук А.Я. Інформаційні технології в економіці : навч. посіб.[для студ. вищ. навч. закл.] / А.Я. Страхарчук, В.П. Страхарчук. – К. : НМЦ «Укоопосвіта», 1999. – 377 с.

76. Скопень М.М. Інформаційні системи і технології бухгалтерського обліку в туризмі : навч посіб.[для студ. вищ. навч. закл.] / М.М. Скопень – К. : Вища шк, 2003. – 275 с.

77. Стратегія модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007–2015 роки [Текст]. – Затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 16.01.07 р. № 34, 2007. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/34-2007-%D0%BF>

78. Сушко Н. І. Облік фінансових інвестицій у бюджетних установах/ Н. І. Сушко // Баланс-бюджет. – 2016. – № 17 (585). – С. 15-20.

79. Теорія бухгалтерського обліку : навч. посіб. / М. І. Беленкова. - К. : Ліра-К, 2014. - 402 с.

80. Ткаченко І. Т. Звітність бюджетних установ : навч. посібн. / І. Т. Ткаченко. – К. : КНЕУ, 2007. – 548 с.

81. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: навчальний посібник / Н. М. Ткаченко. - К. : Алерта, 2011. - 923 с.

82. Умнова Е.А. Системы автоматизированной обработки учетной информации / Е.А. Умнова, М.А. Шакиров. – М. : Финансы и статистика, 1988. – 271 с.
83. Управлінський облік : навчальний посібник / Р. Ф. Бруханський. - Тернопіль : ТНЕУ, 2012. - 223 с.
84. Фінансовий та управлінський облік на сільськогосподарських підприємствах: підручник / За ред. проф. М. Ф. Огійчука. - 5-те видання, перероблене і доповнене. - К. : Алерта, 2009. - 1056 с.
85. Фінансовий облік: підручник / М. С. Пушкар. - Тернопіль : Карт-бланш, 2002. - 628 с.
86. Фінансовий облік: навчальний посібник / Л. К. Сук, П. Л. Сук. - 2-ге видання, перероблене і доповн. - К. : Знання, 2012. - 647 с.
87. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами : підручник / За редакцією проф. М. Ф. Огійчука. 6 - те вид., перероблене і доповнене. - К. : Алерта, 2011. - 1042 с.
88. Фінансовий облік : підручник / Я. Д. Крупка, З. В. Задорожний, Я. Микитюк та ін. - К. : Кондор-Видавництво, 2013. - 552 с.
89. Чацкіс Ю. Д. Організація бухгалтерського обліку : навчальний посібник / Ю. Д. Чацкіс та ін. - К. : Центр учбової літератури, 2011. - 564 с.
90. Чередниченко Т. Аналіз фінансово-господарської діяльності бюджетних установ : Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04 / Т. Чередніченко; Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2003. – 18 с.
91. Шара Є. Ю. Бухгалтерський фінансовий та податковий облік : навчальний посібник / Є. Ю. Шара, О. О. Бідюк, І. Є. Соколовська-Гонтаренко. - К. : Центр учбової літератури, 2011. - 424 с.
92. Шара Є. Ю. Фінансовий облік I : навч. посібник / Є. Ю. Шара, Є. Соколовська-Гонтаренко - К. : Центр учбової літератури, 2016. - 336 с.
93. Шайгородский В. Сравнительный анализ возможностей бухгалтерских программ / В. Шайгородский // Все о бух. учете. – 1996. – № 27–29.

94. Швець В. Г. Теорія бухгалтерського обліку : підручник / В. Г. Швець. - 4-те вид., переробл. і доповн. - К. : Знання, 2015. - 572 с.
95. Шквір В.Д. Інформаційні системи і технології в обліку / В.Д. Шквір, А.Г. Загородній, О.С. Височан. – К. : Знання, 2006. – 429 с.
96. Шквір В.Д. Інформаційні системи і технології в обліку : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / В.Д. Шквір, А.Г. Загородній, О.С. Височан. – Львів : Львівська політехніка, 2003. – 268 с.

Оборотно-сальдова відомість за синтетичними рахунками

Шифр та назва рахунку	Сальдо на початок місяця		Оборот за місяць		Сальдо на кінець місяця	
	Дт	Кт	Дт	Кт	Дт	Кт
10 „Основні засоби"	13				13	
13 „Знос основних засобів"		28200		1300		29500
20 „Виробничі запаси"	23		2	274	17	
23 „Виробництво"			33200	3320		
31 „Поточні рахунки в банках"	17300		36900	28200	26000	
36 „Розрахунки з покупцями та замовниками"			36900	36900		
40 „Статутний капітал"		10				1
44 „Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)"		10000		3700		13700
60 „Короткострокові позики "		25000	5000	4500		24500
63 „Розрахунки з постачальниками та підрядчиками"		2500	22600	21300		1200
66 „Розрахунки з оплати праці"		5300	5100	4500		4700
70 „Доходи від реалізації"			36900	36900		
79 „Фінансові результати"			3	369		
90 „Собівартість реалізації"			33200	33200		
Разом	171000	171000	161000	161000	173600	173600

Загальна структура програми 1С:Бухгалтерія

Схема ведення документів при придбанні ТМЦ з передплатою в

1С: Бухгалтерія

Схема ведення документів при придбанні ТМЦ без передоплати в**1С: Бухгалтерія**